

ԱՐԵՎԵԼ

Դասեր

Կիսամյակ
ԱՅԿԱՅԻՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՍԵՐԱԿԱՆ
ՅՕՐ՝ ՏԱՐԻ
1900

ԳԻՒԳ

ՄԱՐՏ 15

ԽՐԱԿՐՈՒՄ-ՏՆՕՐԵՆ
Մ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ
ԻԶՄԻՐ

tion. Redaction

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայառեացը. — Խեղագորքի քի Պճրագործ Թ. Գ. Գ. —
Յոռեռեսի Էջեր Աւոբարտի Ա. ՆԱԻԱՐԵԱՆ. — Գրախօսա-
կան մը Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ. — Առնատիայ Աւետարան Վ. —
Առողջապահական Ազդեցութիւնը Հոգւոյ ՆԱԶԱՐԵԹ Հ. ՆԵՐ-
ՍԷՍԵԱՆ. — Պատասխան Մ. Նուպարեանին ի Մասին « Բա-
ռացուցակի » ՏՕԲ. Ն. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ. — Անկրկալեղն ԱՊՐՐ
ԱԱՄ. — Բաղարական. — Նուիրատուութիւն. — Արիակալ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է

ԱՌԱՋԻՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Զր. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գ/ն 3 Արուշ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ԱԶԳԱՅ

ԿԱՐԲԵՂՈՆԱՅԻՈՅ, ՅՈՒՆԱՅ ԵՒ ՀՈՐՄԱՅԵՅԻՈՅ

Զր. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գ/ն 7 1/2

Օ Գ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՀԱՅ ՈՐՐԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ի նպատակ Հայ որրիկներու Բազմազգայ բացառիկ պատկերա-
զարդ պրակի մը պիտի հրատարակէ 40 էջէ բազկապեայ Հաստ
ողորկ, փայլուն և շատ ընտիր թուղթի վրայ 42 × 50 հզրմ.
մեծութեամբ,

Կ'հրապարակին ազնիւ և գթած անձնաւորութիւններ բաժա-
նորդագրուելու այս բացառիկ պրակին ի նպատակ Հայ որրիկներու
Բաժանորդագրաց անուններն իրենց գնած թիւերու վճար-
ման գումարին հետ պիտի տպագրուին Բազմազգայի սովորա-
կան թերթին մէջ, Գինն է մէկ մի պրակի 2.50 Փոքր կամ 42
զրջ. փափաքողը կրնան գիմել նաև Մամուրեան գրատունն:

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆՆ

Ս Տ Ա Ց Ա Ծ Է

ԲԱՌԱՏՈՒՇԱԿ ԱՅՏԱՆՈՒԱՆՅ ՆԻ ԴԵՂՈՐԷԻՅ ՅԱՏԱՈՒ-
ԹԵԱՆՅ Նրանտերենէ ի Հայ, պատրաստեց Տօր. Ն. Տաղա-
ւարեան Գին 5 զրու:

ՍԻՐՏ ԴԻՐՔ ԸՆԹԵՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ Թարգ. Նրան. Օր. Նափիմե:
Պ. Օտեան Գին 3 զրու:

ԲԱՐԵԿԻՐԹ ԱՂՋԻԿԸ Թարգ. Նրան. Սիմոն Պաքամանեան
Գին 5 զրու:

ՀԱՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ն. Տիւղեկեան Գին 23 զրու:

ԱԼԷԼՈՒԻԱ Ինեանի Իմաստասիրական Գրեց Յ. Գ. Մ
Գին 5 զրու:

ՄԱՆՁԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ Գրեց Տօր. Յովսէփ Ստեփանեան
Գին 5 զրու:

ԿՐԿԵԱՏՈՒՄԱՐ ՈՒԹ ԴԱՍՈՎ Ն. Տիւղեկեան Գին 6 զր

ԹԷ ԻՆՁ Է ԻՍԻԵՐԻՆ և որո՞ք են իր դարձանները, ժառ-
փոյին համար գրուած, Թարգ. Գերման. Մ. Պ. Նազիկեան
Գին 5 զրու:

ՄԱՐԻԱՄ ԿԱՄ ԾԱՂԿԻ ԿՈՂՈՎԸ ՀԵՂ. Քրիստափոր Շմա,
Թարգմ. Օր. Նոյեմզար Պ. Սաքատուրեան տպ. 1899 Գին 6 զր:

ՆԱԽԱՏԱՐԵՐԹ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ Երկրաչափութիւն և Գծա-
դիտութիւն տարրական և միջին դասընթացք 125 Պաշկեպեղ
— Յ. Պ. Փայլազաշեան 1900 Գին 3 զրու:

ԴԵՐԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԵՈՐԳ Մ. ՔԵՇԻՇԵԱՆ

Առաջին հատուկ տպագրության հետևանքով Կ. Պ. Թ. 1

Վաճառատունն հաստատում օրէնի վեր սուղ ժամանակի մէջ ունեցած բազմաթիւ յաճախորդները, ապացոյց մի է թէ՛. մենք մեր յայտարարութեան հաստատումը գտնուած ենք, հարկ չիկոյ գովեստներ չապելլ. յայտմ, մեր գործերի վրայ են տրվել թէ գներու աժանութեան հետ նաև ունինք մեծ առաւելութիւն մը ուրիշ նմանօրինակ հաստատութիւններէ ձեռի, կտրի և ապրանքի մասին երևակայեցէր թէ որչափ զօտարին է աւելն մէկ անհատի ճաշակը դաժացել և ձեռն յարմարութիւն տալ, նա մանաւանդ երբ այդ տե՛սը տաճին անգամ է որ հազուադ շինել կուտայ մեզ. Աստի ինչպէս մինչև այսօր, նոյնպէս ալ այսուհետև պիտի աշխատինք ամեն ջանք և զոհողութիւն չի խնայել նոյն իսկ ամենէ՛ր՝ բմախնայիրները անգամ գոհացնելու:

Աւերորդ չենք համարիր. նաև իմացանել թէ վաճառատն մէջ կը գտնուի քաղմորներու, փաստիկներու և այլ տեսակ առեւեկէններու ձօս հաւաքածոյ մի, և թէ պատրաստ կարուած հազուադներ ալ ունինք:

Աժան, ձեռնար եւ տոկոս, ղիմեցեր եւ տեսք: 24—12

ՄԵԾ Ե ՊԱՐԱՎ Ա. ՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայոց Դժ Բաշ

Գ. ԵՒ Լ. ԵՐԻՏՃԵԱՆ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Արդս Հասարակութեան և մասնաւորաբար մար Պատ. Յաճախորդներուն թէ վերջէս մեր վաճառատունը խոստացուցած էք զոնազան ու տեսներով:

Մեզ զիմեղը ամէն ինչ պիտի գտնէ շատ ամառն զին երով:

Ունինք նաև Ալվիտի և ուրիշներու ըմտի օճառներ, նոյն գործաւունները ծախուած գներու վրայ ԱՌԱՅՑ ամենապիւր լուեարդութիւն մ'ընելու:

Վերաբերեալ համար մեր Յաճախորդներուն հարուստարներ կը յանձնենք և մեր ոսկորութեան համաձայն հաշիւները ամիսը անգամ մը կը փակենք:

ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ ԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

21—7

ՈՎ ՈՐ Կ'ՈՒՁԷ ՀԱՄԵՂ ՈՒՏԵԼ
 ՈՎ ՈՐ Կ'ՈՒՁԷ ՄԱԳՈՒՐ ՈՒՏԵԼ,
 ՈՎ ՈՐ Կ'ՈՒՁԷ ԱՆԱՐԱՏ ՈՒՏԵԼ:

Փորձի մը համար պատրաստեցէք ձեր կերակուրներն նա-
 մանաւանդ Կարանդի և Ծննդի առթիւ անուշեղևներն Ձու-
 ձերիդ կարագով: Այն կարագը աւելորու մէջ կեքուած մոտ-
 նաւոր բանալիով մը կը բացուի զուտ մէկ սխա պարունակու-
 թեամբ 25 գահեկանի կը վաճառուի:

Կարագին տեսակին վայելիքեան համար կրնաք դիմել
 sporting-Club ի, New-Club ի, Cerele-de Cordelio ի ճաշարանա-
 պետներուն:

Լաւագոյնը անձամբ փորձելն է:

Պաշտի գինի առանց քանի (ալի), անուշ բուսկներ
 Միւսքէթի գոնեաք, Ծամբանի, և առանց հատի ձիթեկի
 Ամերիկայի գարեջուր եւ փափաքող գինին վաճառատունն:

ԱՐԹԻՒՐ ՄԱՐԵԱՆ Փըռնոց Բաշ, Բաշ Բենեման:

Կարագը Հայնսի գիւրտիքեան համար Եկրիաճեանց վա-
 ճառատունը ևս կ'դառնայ: 12-11

ՎԱՅԱՆ ԶՄԻՒՌՆԱԿԵՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Սրբոյ Հասարակութեան թէ ի
 Զուհա Պետեմէն թիւ 14 իմ նոր բացած վաճառատան մէջ
 կը ծախուին մեծ և փոքր քանակութեամբ ամեն տեսակ ժա-
 մացոյցներ: ոսկիէ, արծաթէ, նիքէլ, և և oxide, զարնող ամառ-
 ցոյց և քրօնմէթըրը գրպանի ժամացոյցներ:

Զարթուցիչ, պատի և դպրոցի մեծ ժամացոյցներ (pendules :
 Զանազան տեսակ գոհարեղէնք, ինչպէս ապարանջան, քա-
 թիցա եւ:

Ժամացործներու և ոսկերչաց վերաբերեալ ամեն տեսակ
 գանազան գործիներ:

Հոն կը յարգարութիւն ամեն տեսակ ժամացոյցներ (բաղէս
 երաշխաւորեալ:

Ժամացոյցներու վաճառումն և յարդարումն արտակարգ
 զեղեւալ գիներով կ'ըլլան: 24-8

**ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է
ԱՌԱՋԻՆ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ**

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

3 ռ. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գին 3 Ղրուշ

**ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՆ ԱԶԳԱՅ**

ԿԱՐԲԵՂՈՆԱՅԻՈՅ, ՅՈՒՆԱՅ ԵՒ ՀՈՒՄԱՅՆՅԻՈՅ

2 ռ. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գին 7 1/2

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

Այլ տպուին Գրքեր, Տեղեկագրեր, Հաշուեցուցակներ, Տետ-
րակներ, Նամակագրութիւններ, Տումակ, Հարսնետուն, Մահաղդ,
Այցաքարդ, Ժապաւէն և ամեն տեսակ տպագրական գործեր,
Տաճկերէն, Հայերէն, Ֆրանսերէն, խիստ չափաւոր գիներով:

Տպարանը բաց է ամառն ամեն օր առտուստ ժամը 7-6 1/2
Երեկոյին՝ բացի կիրակի օրերէ:

ԹԻԻ 6

15 ՄԱՐՏ 1900

ՀԱՅԱՏԵԱՅԸ

ՀԱՅՆ իր հին ու նոր կենաց այլ և այլ պարագա-
ներուն մէջ ունեցած է, թող ընիկ, օտար թշնամիներ
որ, իր անհեռատեսութեան ու անհոգութեան հետեա-
նօք, շատ չարիք հասուցած են իր երկրային ու տոհմա-
յին կոյուղեան, և ստէպ այդ օտարագէժ՝ բուն հա-
կառախորդներու դէմ՝ դնելու անկարող, ժամոռակ ու
ժամանակ թողած է իր ծննդավայրն և ստիպուած է
տարագրութեան գիմելու։ Սակայն որքան որ այդ վա-
րանդի կենցաղավարութեան չարիքը յետին ծայր ա-
ղէտալի ու աժաանելի եկած են հայութեան, աւելի
դառն վիշտերու ենթակայ ցանուած է երբ իր տոհմա-
յին հուլթեան գրաւականներն, իր հարց կրօնը, դատ-
նութիւնը, լեզուն ու գրականութիւնն, ինչպէս նաև իր
եկեղեցին այլ և այլ նախաձայնի քննադատութեանց,
անխիղճ ու անօրէն յարձակոյ մներու առարկան եղած

հեն՝ Արդարեւ՝ այնպէս կ'ընեն որ հայութիւնը կ'համա-
կերպէր այն հարուածներուն որ իր աշխարհային կենաց
դէմ կ'ուղղուէին, այդ հարուածները, փիլիսոփայօրէն՝
Նախախնամութեան կամ պատմական յեղաշրջութեան
հաւականաբար իբր անհրաժեշտ երևոյթներ նկատելով,
Բայց երբ իր հոգւոյն, իր հաւատքին, իր Եկեղեցւոյն
դէմ, իր աւանդական պաշտամանց դէմ, իր հաւատար-
մական ու թոյլտու զգացումներու դէմ կրօնական ու
գրաքննական մնլի ու ամբարտաւան եռանդով վա-
ռուած թշնամիներ տեսնէր, որ ոչ միայն սլաքներու ու
այլազան գոյներով կ'ներկայացնէին իր կրօնական համա-
ղումներն և մերթ Սրիտեան, մերթ Եւտիքեան ու Նեա-
տորեան կ'հռչակէին զինք բոլոր աշխարհի առջև, երբ
իր գրականութեան նուիրական բեկորները գիտական
ծայրայեղ կամ՝ սովետական յաւակնութեամբ կ'դա-
տափէտէին ու կ'քաշքշէին, և մինչև անդամ սուտ
պատմաբաններ կ'ուրանային թէ, յԱսիա, քրիստոնէա-
կան կրօնի ամենէ ջերմ ու անձնազօհ ախոյեանը հան-
գիտացած է հայութիւնն, այն ժամանակ հայուն համ-
բերութիւնը կ'հատնէր և իր շուրջը դտնուած մոլեռանդ-
ազգեցութեանց տոկալու համար իր հոգեկան ոյժն իր
տաճարին, տան և ընտանիքին մէջ կ'ամփոփէր և ապա-
ւէն կ'փնտռէր մանաւանդ այն կողմերն ուր իր հայրենա-
կան մասունքն տպահովապէս կրնար պահպանել, իր
յոյսը դնելով բարեկիրթ, արդարասէր և լուսասէր իշ-
խանութեանց հովանւոյն վրայ, թէ այդ յուսով որքան
ժամանակ հայը կրցաւ ապրիլ անվտանգ եւրոպական
հեռաւոր աշխարհներու մէջ աւելորդ է կրկնել, քանի
որ ամեն ոք գիտէ այժմ որ տոհմային յատկանիշներու
պահպանութեան համար բաւական չեն քաղաքակրթու-
թեան ընծայած երաշխաւորութիւնները — խղճի ազա-
տութիւն, կրօնական թոյլտուութիւն, անհատական և այլ
աղատութիւն — հարկ է նաեւ այդ պահպանութեան
համար տահմային ներքին զգուշական պայմաններ սրոյ
վրայ արդէն գրած ենք: Արդ՝ ժամանակ ու բարք փո-
խուած լինելով՝ հայը յուսովսար մնաց ոչ այնքան այն

քնախափայրէն ուր ընկերային ու հոգեկան յարակցութեան կապեր չունէր, որքան այն կողմէն ուր, եթէ ոչ զուտ կրօնակցական, քրիստոնէական սիրոյ և զգացումներու մտերմական հոսանք մ'իւր էութեան նպաստաւոր վիճակ մը կ'իսոսանար և իր Հայրապետական Աթոռին աւելի տպահով ու անվտանգ խաբիսիս մը:

* * *

Ուշիմ բնթերցողը դուշակեց արդէն որ մեր խօսքը Ռուսիոյ Հայոց կացութեան կ'նայի, կացութիւն՝ որ երբեմն, Մեծն Պետրոսի, Ալէքսանդրի Նիկողայոսի պէս՝ հոյակապ կայսրներու իշխանութեան օրով, այնքան քաջալերութիւն ու պաշտպանութիւն կ'ստանար, այնքան աշխարհային արտօնութիւններ, նաեւ եկեղեցական անկախ վարչութեան իրաւունքն ու Հայրապետական իրաւասութիւն անվթար կ'վայելէր, այսօր իր նախնի պայծառութենէ զրկուած, անշուք, ողորմելի կերպարան մ'է առած՝ թէ՛ տոհմային և թէ՛ եկեղեցական տեսակէտով, և բոլոր Հայութեան սրտին մեծ վիշտ է պատճառած:

Եւ ո՞վ բերաւ մեզ այս վիճակին, ինչ պատճառներու պարտ է վերագրել այն թշնամական ոգին որ, վերջին տարիներս, մեր ազգային, եկեղեցական ու կրթական հիմնարկութեանց մէջ այնքան փասաբեր փոփոխութիւններ ներմուծեց: Այս պատճառներու մէջ պարտ է փնտռել նախ՝ մեր պաշտօնական մարմիններու անհոգութիւնն ու օտարամիլ հակումներն, որով ոչ միայն ռուս քաղաքագիտական ներքին ձուլման նպատակներուն օժանդակ գտնուեցան, այլ և ուղղակի տեղւոյն կառավարութեան հակազգային տնօրէնութիւններն իրրեւ անդառնալի պատգամներ առանց բողոքոյ ընդունուեցան, երկրորդ՝ պարտ է փնտռել ազգային մամլոյ վարձկան դրիշներու վատ ուղղութիւնն, որով օտարին ոտնձգութեանց մեր եկեղեցւոյ մէջ, անպատկառ ժպրհութեամբ պաշտպան կանգնեցան. երրորդ՝ պարտ է ի նկատի առնուլ այն արտաքին թշնամիներն որ շահու համար, պատ-

առի ու բարձի համար, սկսան իրենց լեզուն ու գրիչը արել հայու դէմ և անոր ամեն մի յառաջգիմական քայլըն ի կողիս, թէ՛ կառավարական, թէ՛ քաղաքային, թէ՛ կրթական, թէ՛ ճարտարական ու առևտրական ասպարէզներու մէջ, իրիւ ծանր ու վտանգաւոր փորձեր ցոյց տալ Տէրութեան, և կասկածներ յարուցանել հայուն մատուցած ծառայութեանց բնութեան և հաւատարմութեան մասին:

Ահա այս տեսակ թշնամիներու մի պէգալի նմոյշն էր Կառկազ լրագրին խմբագիր Վէլլէկո, որ՝ ժամանակէ մը ի վեր՝ հայութեան դէմ՝ անհաշտելի, վայրագ տառապեմքով և անուշադրութեամբ, ըստ երևոյթին, վերջին տարիներս ալ մասնաւոր քաջալերութիւն բնդունելով կողիսի նախկին կառավարիչ Կալիցին իշխանին կողմէ, սկսած էր տեսակ տեսակ զրպարտութիւններ ու լպրջանք տեղալ յատկապէս Թիֆլիսի Հայոց գլխուն, անոնց ամեն գործունէութեան մէջ նենդութիւն, ստութիւն, խորամանկութիւն և դաւադրութեան նշաններ տեսնելով և տէրութեան ուշադրութիւնն հրաւիրելով խեղճ Հայոց անմեղ կենցաղավարութեան վրայ: Այս Վէլլէկոն՝ որ իբր վրացի՝ իր հայրենակիցներու մէջ բանաստեղծի անուն ալ ունի, թէ՛ ռուս և թէ՛ հայ լրջամիտ լրագրութեան կողմէ որքան որ իր բերնին չափը կ'ընդունէր և իր զրբպարտութեանց պատասխանը, սակայն քանի որ պաշտօնական թերթի մը մէջ կ'գրէր և քանի որ իր կունակը բարձրագիւր մարդոց տուած էր, անվեհեր կ'շարունակէր իր գլուխի շահատակութիւնները, վրացի, ռուս, հայ հասարակութեանց մէջ թշնամութեան, երկպառակութեան և հակառակութեան որոմներ ցանկելով, այն աստիճան, որ՝ ի վերջէ, (երբ սակայն մասամբ իր նպատակին հասած էր կառավարութեան ակնառութեամբը, իւրով-տանն օժանդակ գտնուելով պաշտօնական հայրնդդէմ անօրինութեանց պարծաղութեան և մի շատ պատուաւոր ու հաւատարիմ մերայիներ կասկածելի ցոյց տալով)՝ կառավարութիւնը գիտեց որ այդ ապերասան հրապարակագիրը ամեն չափու սահման անցած է, և քանի իր

պաշտօնական դիրքէն, այս է՝ Կառկազի խմբագրական պաշտօնէն վաճառեց, զգալով վերջապէս որ այդ իժապէս զուրկիչը ստատանի դեր կ'կատարէ:

Հայերն՝ որ արդէն իրենց դործունէութեան և հաւատարմութեան նշաններու հետ յոյց տուած են Պետութեան թէ օրքան սատարած են Կովկասի վաճառականութեան, արհեստներու զարգացման, այդ չարաօէր հրապարակագրին աքորմամբ շունչ տուն, և, արգարութեան պարտք մը կատարած կ'լինինք յիշելով որ, ի բաց առնելով կարգ մը ստորին ուսուցիչներ, խոհական, լրջամիտ թերթեր, ինչպէս Պետերբուրգսկի, Վեստնասկի, Ռուսիա և յլն ուրախութեամբ աւետեցին վէլիչիօսի անկումն և կառավարութեան անօրինութիւնն իրեւ շատ արդար ու գովելի հռչակելով, Կովկասի Հայոց դատք պաշտպանեցին: Ինչպէս Յիւզանդիտնէ մէջ՝ (Խորա 2) իր Թիֆլիզի բանիւրուն թղթակիցը երկարօրէն է՝ յայտնէ, իշխան Ռիտովսկին, կայսեր ուսուցիչն, և Պետեր. Վեստնասկի գիտնական խմբագիրը մէկ կողմէ — գայլի մորթով ուխտար մը, կ'իտչէ վէլիչիօսի, վառք Սատուծոյ որ ջարդուեց այդպիսի դրիչը. . . » Իսկ միւս ուսուցիչներ մէջ ալ կ'օմն Միրով երկար և ընտիր յօդուածով մը, վէլիչիօն եւ Հայաստանի մէջ վերնագիր կրող, կ'բացատրէ թէ Կառկազի խմբագրին պաշտօնականութեամբն Կովկասի հայ և այլ հասարակութիւններ ազատեցան ծանր պատուհասէ մը, թէ գովելի է կառավարութեան նոր նպատաւոր տրամագրութիւններն հայոց հանդէպ և թէ պարտ է յարգել ու յաջալերել Կովկասի հայ ազգաբնակիչութիւնն, որ երկրին նիւթական զարգացման աղբեցիկ սատարներէն մին եղած է, եւ: —

*
* * *

Կոմս Միրովի այդ գեղեցիկ մարգատիրական յօդուածը, որ թերեւս պաշտօնական բարձր չըջանալներու տրամագրութեանց մի յայտարար նշանն է, միթէ՞ ամեն բարեմիտ հայու սրտին այս յոյսը ներշնչելու բնոյթը շունի՝ թէ՛ վերջապէս ուստաց կառավարութիւնը մեր

Հայրապետական Աթոսին իրաւասութեան և կրթական գործին պատկանող ամեն առկա խնդիրներ նահատակ ազգի մը դարաւոր եկեղեցական օրինաց ու արդարութեան համաձայն տնօրինելու պիտի յօժարի, և այսպէս համայն Ազգին խնդակցութեան պատճառ պիտի լինի:— Անշուշտ այդ յոյսն ունին շատեր ուրեմն յուսանք:

ԲԵԼՍԳԵՐ ԲԷ ՈՋՐԱԳՈՐԾ

ՆԱԽ պէտք է բռնմ որ յիմարարութեան մասնադէտ մ'եմ, առնեն ճօն Սորէֆըրա է, երեսուն տարեկան եմ, ու ֆիզիքապէս կորովի կազմաւածք մ'ունիմ: Անզուտ յիմարներու հետ ստեղ պայշարած եմ, սակայն՝ անգամ մը միայն հասնում եմ վտանգի մ'որու նկարագիրը հետեւեալ պատմութեան մէջ պիտի տեսնէք:

Յուլիսի վերջերն էր, տար առաւօտ մը սենեակս բաշտած մայային հիւանդութեան նոր երեւոյթներու վրայ հատուածներ կը կարգայի, երբ Տօրոթի Պրիսթօ սենեակս մտաւ փութկոտ: Աշխարհի վրայ իմ միակ ազգականս էր Օր. Պրիսթօ, երեք տարեկէ ի վեր տեսած չէի, և հիմա վառվառն ու համարձակ զեմքով, երկարահասակ գեղեցիկ աղջիկ մ'եղած, մէկէն ի մէկ՝ չը կըցայ ով ըլլալն որոշել:

— Չե՞ս ճանչնար զիս, ճօն — հարցուց յստապին՝ ձեռքն ինձ երկարելով:

— Ինչո՞ւ պիտի չճանչնամ, Տօրոթի — պատասխանեցի զըւարթութեամբ — որքա՞ն մեծցեր ես:

— Բնական է, ճօն, տարիները շուտ կանցնին: Հայրս ու ես դարձեալ տուն եկանք երկարատե թափառումներէ ետք: Այսօր բոլորովին գաղանի եկած եմ քեզի: Ես . . . լսեց պահ մը, դու նստեցաւ, իր վառ աչերը արցունքներով լեցուեցան, և յուզմանքը զսպելով շարունակեց, — Սիրելի ճօն, լսեցի բոլոր հմտութիւնդ յիմարարութեան սոսկալի ճիւղին մէջ որ նաև մասնագիտութիւնդ ըրեր ես: Թէ՛ ցաւ և թէ՛ ուրախութիւն զգացի, ցաւ՝ քեզ համար, որովհետեւ ընտրած ճիւղդ վտանգալի է ու դժուարին, իսկ ուրախութիւն՝ իմ հաշտյս համար, որովհետեւ օգնութեանդ

կը կարօտիմ: Մեծ հագի մէջ եմ, գոցը կրնաս զիս ազատել,
բաւ Տօրթի աթոսը ինձ մտեցնելով:

— Ի՜նչ է այն — հարցուցի:

— Խեղադարութեան վրայ շատ բաներ գիտես, այնպէս չէ:

— Լաւ, շարունակէ — պտտախանկի անհամբեր — ուսում
նստիրութեան մատնաւոր առարկայ ըրած եմ մտային հիւան-
դութիւնները:

— Շատ աղէկ բրի բեզի դիմելով — բաւ Տօրթի կարծես՝
թեթեւութիւն մը ու երկիւղ միանգամայն զգալով — երկու անձեր
կան, երկուքն ալ զարմանալի են, թէ և մին՝ միտէն տեսլի այ-
լանդակ: Ասանցմէ մէկը նշանածու է հետեւապէս յետին ծայր յար-
զանք սենի ինձ համար:

— Ուրեմն՝ Տօրթի, ամեն ինչ համարձակօրէն խօսէ ինձ:

— Գիտէ՞ր որ նշանուած եմ — հարցուց ինչպե՞ս երեսով:

— Ո՛չ, մի բանի տարիէ ի վեր ոչ բու և ոչ ալ հօրդ վրայ
ո՛ր և է տեղեկութիւն սենի:

— Իրատե՛ր ունիս, ճօն, արդէն շարունակ կը ճամբորդե-
լիս եւ հիմա հագիս տեղաւորեցանք մեր տունը: Այժմ պտտեմ
դուիս եկածը: Այլիքն Բրայսի նշանուած եմ, որո՛ւ անցեալ
տարի Քարլզպատ հանդիպած էի, 26 տարեկան է, ագնիս ու
հարուստ երիտասարդ մը: Տէվոնշայրի մէջ Էյլլի Քուսմայ անունով
կալուած մ'ունի, հայրս ալ ուրախ է մեր նշանաւորով որոհետե
Այլիքնի առջի օրէն համակրեցու:

— Ի՜նչ է քու վիշտդ — հարցուցի:

— Ո՛հ, — բաւ արտասուալիւ աչերով — այնքան զարմա-
նալի է որ չեմ կարող հաւտալ թէ իմ սիրելի Այլիքնիս ու-
ղեղը վտանգուած է, բայց ուրիշի մը բմահաճոյքին գերին եղած
է, այս անտարանալի է, և այն օրէն ի վեր մեծ, շատ մեծ փո-
փոխութիւն կայ վրան: Վէց ամիս է որ նշանուեցանք ու աշու-
նին մաաղիւր ենք ամուսնանալ: Չորս ամիս է որ Այլիքն կրեց
այս փոփոխութիւնը, և զայն կը վերադրեմ իր բարեկամութեան
Պ. Ֆրիլի հետ: Պ. Ֆրիլ լըր ագնուտեկան մը էր ներկայա-
նայ, հաւանօրէն լաւ բնուանիքի մը կը պատկանի: Տարօրինակ
մարդ մ'է ու զօրաւոր անձնաւորութիւն մը: Մեր սղիսարութեան
տակն հանդիպեցանք անոր, հայրս սկիզբները սաւաւստը հետա-
բըքրութիւն մը տածեց անոր նկատմամբ և երբ Պէլսայի Բատը
վերադարձանք տուներնիս հրաւիրեց զանի: Կարծեմ մենք պաա-
ճաւ եղանք որ Այլիքն անոր հետ բարեկամութիւն հաւատակեց:

— Կը կատարեմք որ Ֆրիլի միտքը հիւսնոյ է:

Շատ տարրեր է սրիչ մարդերէ — վրայ բերաւ Տօրսթի — նախ կը սիրէի զանի իբրեւ բարեկամ, բայց վերջերս սկսայ շափազանց վախնալ անորմ: Իր բաժաները անսեկնելի են սակայ և իր վարենի նայաւածքը կը սասեցնէ զիս: Մանաւ աթոռին վրայ նստած Սիֆիլնի աշտց կը յատի առանց մէկու մը խօսելու և վերջն՝ յանկարծական ոտառումով մը խաբարէս յաղաւած՝ սենեկին մէջ կը շրջագայէ: Սիֆիլն բաշխողին տարրեր Լակ մը էր գաւ. նայ երբ Յրիթ ներկայ է, նոյն իսկ տնոր սրահէն ներս մտած միջոցին կը գոհնաւի ու ջղուտ կերպարան մը կ'առնէ: Յրիթ տարօրինակ ազդեցութիւն ունի Սիֆիլնի վրայ: Շատ անգամ երկար ժամեր միտախ կանցնեն: Կը վախնամ, սիրելի ճօն, որ քիչ ատենէն Սիֆիլնս կարնցնեմ այդ անձին պատճառաւ: Այլ ես անար վրայ ներգործութիւն չունիմ, իր սիրար կարծես կը խուռաւի խնձմ, և իրական Սիֆիլնը պահուած է սեւ տափի մը ետեւ: — Խնդրեմ՝ ամէն ընդարձակ տեղեկութիւն տուր խնձ Յրիթի վրայ — բա՛ն պահ մը կ'անդ տանելէ ետք — հարուստ է, խնչպէ՞ս կ'շահի իր ապրանքաւ:

— Որոշ բան մը չեմ գիտեր այդ մասին: Հայրս կը կարծէ որ աղքատ է ան, խնչն իբր մատուցակ մը կը ներկայանայ: Բայ իր տեղեկարարին գերմարդկային կարողութիւններն ունի նկատարիրներն ուսումնասիրելու, ու բարձր հմտութիւն: Մանաւոր պէ մ'ունի ներդարեկու սրիչ անձն մը վրայ, խնձ ալ ազդած է մի քիչ, իսկ խնցճ Սիֆիլնը տնոր գերին գարձած է պարզապէս:

— Խնչպէ՞ս կրնամ օգնել քեզ:

— Վստահ էի արդէն որ խնձ համար պատրաստ էիր ընել ինչ որ կարելիութեանս սահմանին մէջ է — շարունակեց Տօրսթի համակրելի ակնարկ մը նետելով — հայրս ու ես կը փափարէ ինք որ վաղը իրիկուն մեղ հետ ճաշես, ահա մեր հանգին: Չեզնիս Կարտրեն Պելապոյ Բառք քիչ 7. սկստի հոգ տանիմ որ Պ. Յրիթ եւ ներկայ ըլլայ, այնպէս որ կարենաւ երկուքն ալ ուշի ուշով գտնելով գաղափար մը կազմել:

Հաճութեամբ ընդունեցի ներս հրաւիրը:

— Պէտք է երթամ — ըսաւ Տօրսթի ոտք կըկելով — մեծապէս երախտապարտ եմ ձեզ, ցտեսութիւն — ու ձեռքս դարձուրանօք սեղմեց և հեռացաւ:

Հետեւող իրիկուն՝ ճիշտ ատենին Պրիսթօներու բնակարանը գտցած էի Պելապոյ Բառքի մէջ: Մերայլ Պրիսթօ հօրեղորօրը գիտ — խնձնէ տաւր տաշկիան վեր անձ մը — բրտալին ընդունեց զիս:

— Լաւ արեմն, ճօն — յարեց Պրիւթօ — շատ բերելի է ինձ
անլամ մ'իս տենել ընդ, Լօնաօն մնա՞լ որոշած ես թէ ոչ:

Գիտ պատասխանում չէի երբ Տօրթիի ներս եկաւ գիշերաւան
պարզ հագուած հագած՝ որով թաքմ ա գլխի՞ն կերպարան մը
տուած էր: Չնայ թո՞թանց և յետոյ ղիս վայելչալմ՝ երկուս-
եայդի մը ներկայացւեց:

— Պ. Սելֆըն Բրայընն է, ճօն — բաւա նէ, սխալն ու
գրաւիչ տէնարի մը նետակալ իր նշանածին վրայ:

Երկուստեայեկ, բաւախուսի ուսերով, յատակ աշեր, կեկէկ
բերան, վերջապէս գեղեցիկ գլմով ու տեսքով երկուստեայդ մ'էր,
որ ընչ մը նիշար էր և կատարեղապէս առաջ չէր երևեր: Մի
բանի վայրկեան միտին խօսակցեցանք, թէ նշանակելի բան մը
չտեսայ անոր վրայ: Կերակուրի նստած չէինք տակաւին երբ Պ.
Ֆրիթ երեցաւ, անոր ներս մտնելուն Սելֆընի մտին կրած ա-
սաջի ազդարարութիւնս փոխակցաւ: Վայրկենապէս Բրայնի գլմը
տարակցաւ, գունատ, տխուր և ընկճուած, աշխարհին մը յա-
ջարկեց իր վառիւսն նայուածքին, ու բերանը զօղղղալ սկսաւ:
Ո՛ր էր ընչ մ'առաջաւան ծորան երկուստեայդը: Ֆրիթի ամեն
շարժումները տխուրայ կը դիտէր տկնապիչ կամ աւելի ճիշտը
անոր և կ'ստորուած էր, այնպէս ինչպէս եղբնին նշմարած եմ
թոշանի մ'աշերը երբ կ'ստուէ մը կը գլխովին: Ակներն կը
տեննէի որ Տօրթիի ունեցած մտահոգութիւնը իրաւութեան վրայ
հիմնուած էր:

Այն՝ ուշ Ֆրիթի գործուցի: Գլխով իմ տարիքով մարդը
ածկուած գլմով երկուստեայդ մը. իր գլխագծերը շատ ընտիր
էին, հրապուրիչ գեմը մ'ան'ը որ գիրութեամբ կրնար ներկա-
յանալ իրը շէնք շնորք մէկը: Բայց աշերը . . . բռնիկ մը հա-
մար կը մտնուէին: Բայց մը շիի շիտակ ինձ նայեցաւ, հա-
ւանորէն ղիս ուսումնասիրելու մշակութեամբ, ստիպեց շատով
երեսը գործուց Սելֆըն Բրայնի մօտենալով, որու տկնալին
բան մը միմայ: Հէ՛ր աղայ, իր ամբողջութեամբ կ'ընտելեաւ
երբ Ֆրիթ իրեն կ'ստուէր:

Ճաշը պատրաստ էր. Տօրթիի բնկերակցութեամբ ճաշա-
սրահ կ'երթայնէր, երբ ն'է՛ ձեռքս սեղանի տկնալին վստակալով:

— Կը տեսնեմ որ անոնց բնթայքին աշխարհութեամբ կը
հետեւի:

— Այո՛, այնպէս է — պատասխանեցի — բայց դուն անտես
ամեն շարժումներ:

Սեղան նստանք: Ֆրիթ սեղանին սղորտութիւն կը բերէր իր

սրբան զուարթ խոտակցութեամբ, իսկ Սղիֆըն Բշաշ, տխուր էր, երբէք Տօրութիւն դէմքը չէր նայեր, ու անընդհատ զաղտազաղի տկնարկներ կը նետէր Ֆրիթի վրայ: Ճիշտը խօսեւել Պրիսթօն համբերութեամբ վրայ կ'ըտրմանայի:

Ճաշին աւարտելէն ետք՝ մինչ սրահը կ'երթայէնը Պրիսթօն ձեռքը թեկն անցուց և ըստ կամացուի,

— Ծխասենեակն եկուք քեզ հետ առանձին խօսիլ կ'ուզեմ:

Մտանք ծխասենեակը:

— Ի՞նչ զաղափար կազմեցիր տղադայ փեսայիս նկատմամբ — հարցուց անմիջապէս:

— Առաջնակարգ երիտասարդ մը պիտի լինի երբ այդ Ֆրիթիմ կոչուած մարդուն ազդեցութենէն ազատի: Պէտք է որ սա երկուքը իրարմէ զատուին. եթէ առեն մ'իւս տեղ իրենց բարեկամութիւնը, կրնայ չարիք մը ծնիլ:

— Յետին աստիճան շուտած եմ — ըստ Պրիսթօն խոր հոտաչ մը քաշելով — կառկած չկայ որ Ֆրիթ տարօրինակ ազդեցութիւն մ'ունի Բշաշի վրայ: Գիտե՞ս որ Ֆրիթ բաղձապաշտի մ'ալ է:

Այդ տեսակ բաներու հաշտա չեմ ընծայեր — պատասխանեցի անհամբերութեամբ — բան մ'որ բացայայտ է, պէտք է իւրարմէ զատուին, որքան շուտ այժրան աղէկ:

— Սղիֆըն անխօս ու շփով կ'ըլնի երբ Ֆրիթ ներկայ է — շարունակեց Պրիսթօն կամացուի — կրնայ ըլլալ որ ան՝ քեզի առջին ինչ խոտաւանի, արդեօք կարելի չէ՞ որ կերպով մը անոր հետ առանձին տեսակցութիւն մ'ունենաւ:

— Պիտի ընեմ ինչ որ կրնամ — պատասխանեցի:

— Լաւ ուրեմն, երթանք Տօրութիւն տեսնելու:

Սրահէն ներս մտնելու առին Տօրութի ինձ սենեակին մէկ անկիւնը քաշելով.

— Վստահ եմ որ հիմա հօրս հետ Սղիֆընի վրայ կը խօսիր — ըստ մեզմ՝ ձայնով. — հաւատաւ որ մեծապէս չհարհապարտ եմ քեզ: Հայրս, Սղիֆըն, ես ու Պ. Ֆրիթ երկու օրէն Տէվոնշայրի մէջ Սղիֆընի սրտիկանոյ Լըյըրի Գոմակ կալուածը պիտի երթանք, կը փափաքեմ որ դուն ալ դատ Սղիֆընի հրաւերով, կը խնամանաս:

Պահ մը խորհելէ ետք բոի մեզմ՝ ձայնով.

— Գտնի որ քեզ օգնելու համար, ինչո՞ւ չէ:

— Ո՛հ, շատ սրբաւ եմ — ըստ Տօրութի Սղիֆընը կանչելով որ խելոյն մեղի մտակցաւ:

— Տօք. Սրէֆըրտէ կը խնդրէի որ ինքն ալ մեզ հետ Լ. յորդի Վրամը գայ, անշուշտ Սիֆըն, շատ դո՛ւ պիտի բլլաս եթէ հրաւերնիս ընդունի, ա՛յնպէս չէ՞ :

— Աշտախտիմենէ աւելի բան մը պիտի զգամ — յարեց Բը-
րայոս զուարթալին — կը յառա՛մ, Տօք. Սրէֆըրտ պիտի հաճիս
մեր փափաքը կատարել. սրբան երկար առեն մնաս մեզ հետ
ա՛յնքան աւելի դո՛ւ պիտի մնանք :

Ինձ հզամ հրաւիրը սիրով ընդունեցի, և առեն մ'նս
հոն մնալէ վերջ մեկնեցայ՝ արագորէն գէպի տուն ընթանալով
երբ ինձ հետեցի մը փութկոտ քայլերուն աշմուկէն ստիպուե-
ցայ ետևս նայիլ : Սիֆըն Բրայոն էր :

— Փառք բեզ, Տէ՛ր, — բառ Սիֆըն լսին շունչ մ'առ-
նելով — վերջապէս կրցայ Ձերթէ վայրկեան մ'ազատիլ, ձեզի
ընկերանա՛մ, Տօքթօր :

— Անշուշտ — պատասխանեցի :

— Ի՞նչ դադափար ունիք Ձերթի մասին, զուր ալ ուրիշնե-
րու համաձայն էր անոր մի բիշ խենթ բլլալուն :

— Խնքնատիպ մեղզ մ'ըլլալ կ'երեի, բայց թէ խենթ է կամ
չէ անկարող եմ բտել : Որչա՛մ մէ տալէ ստա՛յ, պէտք եմ ա-
ւելի աղէկ ճանչնալ զինքը :

— Կը փափաքէի որ ուսումնասիրած բլլայիք գանի. անոր-
կարարելի շփոթութիւն կը պատճառէ ինձ՝ անոր հետ ունեցած
յարաբերութիւնս : Կուզե՛ք որ երկարօրէն խօսիմ ձեզ, մինչև ձեր
տունը գա՛մ :

— Զձարտկամ, եկար — պատասխանեցի — հաճոյքով պիտի
լսեմ ա՛յն գողտիւրը զոր ինձ պիտի հաղորդես, սրով պիտի կա-
րդանամ անեցածդ սրտել :

— Ամեն ինչ պիտի խօսիմ ձեզի — բառ Սիֆըն — բնտիք
բժիշկ մ'էք ու կ'ենք զարման մը խորհիլ : Մեր տունը հասանք
ծխաւոնեակը տաշնորեցի գանի ու Սիֆըն առանց վարանե-
լու սկսաւ .

— Զգային հիւանդութեանց մասնագէտ մ'էք այնպէս չէ՞ :

— Այո՛, այնպէս է — պատասխանեցի :

— Մարմնական զօրութեան կը հաւատա՞ք, կ'անա՞յս և և Լ
անհատ մը տրելի վրայ ազդեցութիւն ունենալ, թէ ոչ առնք
պարապ բաներ են :

— Անաստուկոյս զօրաւոր կամք մը կրնայ ազդել տկարա-
գոյնին — եղաւ պատասխանս — բայց խնդրեմ, բերելի Պարան,
բացառիկէք թէ ինչո՛ւ մահու շտի կը վախնար Ձերթին :

— Այլ մարդ — շարունակեց Սիբին — արտասովոր ու սովորական պահանջներն մ'ունի վրաս, կ'առնեմ զինքը և սակայն տնկարար եմ դասուել անորմէ. ուր որ ուզէ կը հետեւեմ անոր, նոյն խոյ մինչև գերեզման, իր տնեցած իշխանութիւնը իմ վրայ անդաշտարելի է:

— Որքա՞ն տունն է որ Ֆրիթը կը ճանչնամ — հարցաւ յի:

— Քանի մ'ամիս է տակաւին, նշանածին տունը ծանօթուցայ անոր, առջի օրերը շատ հասակորեցայ՝ իր հիւմեղ ու սղեւտրեալ խօսակցութիւնը հրապարած էր զիս: Կրած փափախութիւնս, սակայն, ճիշտ ամիսէ մ'ի վեր սկսած է:

— Ի՞նչ շարունակեցէր:

— Պատմելիքս Տօրթիի անգամ՝ բւտ չեմ, խնդն ալջիկ, — բաւ Սիբին սրտաբուխ հասաչով մը — Այս այլանդակութիւնը գլուխս եկած օրէն կը տկարանամ շարունակարար: Երբ Ֆրիթի հետ նոյն տեղը գտնուեմ, լծմութիւն մը կուգայ վրաս կիսովին մեռած կ'զգամ խորզներս: Կարծես ան խեղճ գլուխս դուրս կը բաշէ: Ախարձակս կը կտրի, առեւ չեմ ուզեր, ոչ ալ խօսիլ, տաշօրինակ վիճակի մը կը մտնանուեմ:

— Պատմեցէր նոյնքը ի՞նչ տոխթով կրեցիր այս փափախութիւնը:

— Փնայ՞ք որ Ֆրիթ բողբոջալուշակ մ'է:

— Այո՛, Պարոն — Պրիթիս բոտ ինձ այս իրիկան:

— Ո՛հ, հէր աներս որքա՛ն կը նեղուի ինձ հասար: Բայց գտնը մեր խնդրին — շարունակեց Սիբին Բայք աթուշ գեղ ինձ մտակնելով: — Ամիս մ'առաջ՝ զիշեր մը՝ ժամը 12 էր, եւ Ֆրիթի տնեակը կը գտնուէր: Յանկարծ հարցաւ ինձ եւ թէ կը փափարէի որ իմ աշխարհքս համար գաշակութիւններ բնէ:

— Նախ ծիծաղեցայ բառին վրայ, չէն հաստար այդ տնտակ երագներու, բայց Ֆրիթի յարմար ազգակի իմ աշայ կարծես ստիպեց զիս ընդունիլ ինչ որ խեղը կը հաստար ու կ'առաջարկէր: Աղնուօրէն խնդրեց որ թոյլ տամ իրեն ընելու ինչ որ հարկ էր հասկնալու համար իմ ազգաւս, սրվճնակ, կ'ըսէր, շատ կը փափարէր գիտնալ թէ ինչմ'ը սահմանուած են ինձ համար: Համակերպեցայ: Հանդիստ աթուի մը վրայ զիս եղկինցուց, խորամէջ պղտիկ հայելի մը գրաւ աչքերսու գիմաց, ինքն ալ մաստ նստաւ և սկսաւ խօսիլ ձեռքս շիկով անդաշտար: Նախ ոչինչ զգացի, բայց բանի բազկները կը սահէին, այրան անոր ուր կարծես իմ մէջ կը թախանցէր: Տակաւ առ տակաւ հաշկին խաշրմալ կ'սկսէր և Ֆրիթի ձայնը կը հետնար ու կը

հետևորդ։ Չէ՛ կրնար տշերս հայելին վրայէն հանել և վերջապէս կ'ենթադրեմ որ բնայայ։

— Յետո՞յ — հարցայցի հետաքրքրութեամբ։

— Առաւօտեան երեքն էր երբ արթնցայ, նոյն ակօսին վերայ էի տակաւին, ահաւելի զլիւսացաւ մ'աւելի և հիւանդ կ'զգայի ինքզինքս։

— Չեմ գործնար — պատասխանեցի — բնածեր (Hypno-lise) է ձեզ։

— Ա՛յ էր իմ համազումս ալ, թէև ինքը մարեց ըսելով որ բռնս տարած էր։ Ահա՛, սիրելի Տօրթօր, այն զիշերէն ի վեր է որ ներքին զգացումներս կ'առնային՝ հնազանդիլ Ֆրիթի՛ ամեն պարագաներս մէջ։ Այժմ՝ Տօր, Սյրէֆրա ի՞նչ է ձեր խորհարը, ինչպէ՞ս կրնամ ազատիլ այս մասային ստրկութենէն։

— Որքան որ կարելի է հետնալ պէտք էր Ֆրիթի։ — Ա՛յ՛ր Տօրթօրին հետնելիս՝ ու գացէր Աւարալեա կամ արիշ տեղ՝ վերջապէս ճէյմս Ֆրիթի հետ։

— Մշիֆին Ռաշա տնհատս ու անարշ զեմէ մ'առաւ, ազաւթաբար նոյն պահանս այն մարդուն կարօտը կը բաշէր, իր կեանքը կործանել փորձող թշուառականին կարօտը։

— Ապագային կրնանք բնել առ տեսակ ճամբարութիւն մը հիմակու հիմա անկարելի է — բոտ Սյիֆրն։

— Պարսն — ըսի ազգու ձայնով մը — Ֆրիթ՝ ձեր կամքը ասեր է ձեզմէ, պէտք է ետ տանել զայն, արեւն՝ ամառնացէր Տօրթօրի հետ ու հետալէր ասկէ, և այսպէսով ժամանակի անւարութեան մէջ պիտի վերադառնար ձեր անողջութիւնն ու կամքը։

— Երանի՛ թէ կաշաղանայի բնել ըսածնիդ — պատասխանեց Ռաշա — թէև զգուած եմ անորմէ, կ'առեմ ու կ'առեմ. բայց՝ իր մօտը պիտի երթայի սեկից որ կանչէր զիս։ — Այս խօսքերը բանկէն ետք, զեմէն տնորութիւնը կ'վկայէր հէք պատանին թշուառ վճակը։

— Կրնա՞ր կռահել թէ ի՞նչ է շարժառթիւն որ Ֆրիթի ջանալիք եղած է այդքան մեծ իշխանութիւնն ունենալու վրանիդ։

— Որոշ բան մը չեմ գիտեր — պատասխանեց Սյիֆրն — արդեօր հարստաւ բլլալ։

— Ինքն ադրամ է։

— Կարծեմ։

— Ասորադրել տուած է երբէք ու եւ է կտակ մը կամ նոյն հասկնակ թուրթ մը։

— Ո՛հ ո՛չ, ո՛չ, չեմ կարծեր։ Թէև չեմ կրնար գիտնալ

թէ ինչ պատահած է խոր բնոյ մէջ եղած տաննո: Սակայն չէ՛, մարջն անանկ բան չմնայիր ո՛չ, ոչ: Արդէն յայտնի է որ՝ երբ տաննանամ ա՛մն ունեցածն Տօրթիկի պէտի ըլլայ: Մեծապէս շնորհակալ եմ ձեզմէ, ժամանակը ուշ է, ներքեկը տուած ծառ բաթեանն համար, գիշեր բարի:

Ալիֆըն Բրայս մեկնեցաւ, մինչև փողոցի դուռը ընկերացոյց անար, յետոյ սենեակն առանձնանայոյ սկսայ խորհիլ խեղճին դժուար կացութեան վայ: Իր միտքը գէշ վիճակ մ'ունէր, կու գէի գիտնալ թէ Ֆրիթ ի՞նչ վիճակի մէջ էր: Տարաբաղ Բրայս անոր զոհն էր աներկբայ: Շատ ու շատ կը ցաւի Տօրթիկ մասին որով համար ունեցած սէրն կրկնապատկուած էր իմ միտի ազդեականն ըլլալով: Վստահ էի որ Ալիֆըն Բրայսի բուժումը անկարելի էր՝ ասանց Ֆրիթէ վերջնականապէս զառուկու:

Երկու օր ետքը, շոգեկապին ժամանակացոյցը կ'ուղկէ, խոստումիս համեմատ տանին Տի լօւշայր երթալու համար, երբ հետալիք մի բերին: Էյրլի Բաւմզ գիւղական հեռադրատունէն էր, ապրտախոյ հետեւեալը կարգացի:

« Երէկ գիշեր Ալիֆըն Բրայս մեռաւ յանկարծ, անհամբեր ձեզ կ'ապառնէր »

ՊԲԻՍԻՍ

Ազատ քարգլ, անգլիերենէ

Դ. Վ.

(Մեղեցեալն չաւորդ բով)

ՅՈՌԵՏԵՍԻ ԷԶԵՐ

ԼԵՈՐԱՐՏԻ *

Է.

ԼԵՈՐԱՐՏԻ փելիտօպայութիւնն ուրիշ բան չէրայց եթէ ուր բանալ, ուրախալ ամեն բան, բանի որ ամեն բան կեղծ է, և չիւյ բան մը որ ճշմարիտ ըլլայ: Մտնուար դրութիւն մը չունի նա, եթէ կայ կէս մի որ Շորէնհաւրի կը մտնեցնէ զայն, ան ալ փորձասական փորձադեմութիւնն է: Լեորարտի չունի մի որով սկզբանք, ու և է միջոցաւ վերջ տալու համար ոչտաննացող տառապանքին:

* Տե՛ս քի: 4, երես 142:

— Եւ քաջութիւնս ունիմ, կ'ըսէ աեղ մը, հանդարտեալ բո-
լոր յառոյ գրիանքին, ու գիտել անվահեր կեանքին անապատը:
Ինքզինքն չեմ որդեր մարդկային ու եւ է ազերջանկութեան հան-
գէտ, և կ'ընդունիմ բոլոր հետեւութիւններն ցաւալին բայց ճշ-
մարեա փիլիսոփայութիւններու...—

Մտայիկեան ողի մը կոյ այս առերօրէն մէջ, և խափշոյ մը
ամեն անոր, իր կարդին, իր ցաւերուն գիմակալելու: Լեւորարտի
երբէր չէ ճանչցած Ծորենհար: Այլ գերման Պուտտան իր գե-
ղեցիկ գործն, Ալիսարն իրր կամը և ներկայացուել, 4819 ին
յանձնելով տաղարութեան, անցաւ Խաալիա, Լեւորարտի իր հրո-
չակին մէջ կը գտնուէր: Եւ բանաւոր է ընդունել թէ բանաստեղ-
ծին յոստահաւթութիւնն մեծ ազդեցութիւն բրաւ իր վրայ, ինչպէս
կը յիշէ իր վերջին գործերուն մէջ: Օլար շատ գեղեցիկ կը բա-
ցարէ երկու մեծ յոստահներու վարչակառական մասն: Ահա
անկէ մի քանի էջեր: — Ծորենհարի գրութեան մէջ կոյ վար-
դապետական մաս մը, որ անոր հիմն է, այսինքն է, նախապէս
Գաթմախան հայեցողութիւն մը աշխարհի և մարի վրայ, յետոյ՝
կամքի հայեցողութիւն, որ Ծորենհարի յատուկ է: Լեւորարտի
ոչ ինչ կը հաստատուէ, չանի յայտնի գրութիւն, բաւ որում իր
փիլիսոփայութիւնն բացատրութիւնն է բոլոր գրութեանց: Ծորեն-
հար կը ձկար գալոց շինել, և աբդաք և կը յաջողի: Լեւորարտի՝
որքան որ փիլիսոփայ անուն կիրացուի, և բազմոյց կը սկսէ բ-
սել, — իմ փիլիսոփայութիւնս, չգրեմ ծառայելու համար իր վար-
դապետութիւնն, այլ չարաչար կը գործածէ այն իրաւունքն բե-
լու ինչ որ փորձառութիւնն իրեն թելաշարժ է: Ռրովկեան այն
կէտերէն մին է այն, որ առերեւոյթ մերձենալով Ծորենհարին, կը
կարծէ մեկնել փորձառութիւնն, բայց փոխանակ՝ ինչ որ Ծորեն-
հար կը քաղէ անկէ մեծ թէ մը խորհրդածութիւններու, և կը
ճգնի հիմնել իր վարդապետութիւններն այս խորհրդածութեանց
վրայ, Լեւորարտի գրելթէ ոչինչ կը քաղէ անկէ, և անկեղծարար,
կերեակոյց ինչ որ կը կարծէ տեսնել...:

Բայց երբ Լեւորարտի կ'ըսէ թէ, — «Գլուհի ճշմարտութեան
ապարդին ու վառնգաւոր հեռադատութիւնն» մեր ցաւերուն նա-
խապառհաուն է, չենթմարեմ արդեօք գերման փիլիսոփային նը-
ման՝ ոչ թէ երկրորդական դերը մը առ խոնցականութեան, այլ
վաարել վայր իր թշնամի մարդկային անխորրութեան, և ձկարի՝
կարելի եղածին չափ շատ, չքայնել մտածումն: Ո՛չ, բաւ որում
Ծորենհար եղիւ միջոցներ կ'առաջադրէ համակու համար անե-
տց աւին, զոր Լեւորարտի սկսի մերձել, նոն՝ մեղադնութիւնն

(spéculation) որ մեղի ցոյց կուտայ թէ ամեն բան ցնորք է, ցոյց մը, որ գերազույթէն մ'էլ բոս Լիարարէի: Յետոյ՝ ճշգրտականութիւնը (ascétisme) որ մարկիւղին ցեղին ծայրաստան մօտ պիտի ծայրաստան պէս ուղեղային երևոյրն, որ աշխարհ կը կոչուի¹: Այդ, Լիարարէի կողմէն որ յաղթանակ պարհաւանդութեան, ոչ թէ խոյս առնել, այլ կոտորել...: Միտկութիւնը նախադասութեան, որով կը մտնեն իրարու Շարենհար և Լիարարէի, այն է որ երկուքն ալ, յոսոյ և վերածնունդին դարաւ մը մէջ, բնորոշեցին յոսոսանաւ վարդապետութիւնն, և մաղթեցին՝ իրենց հասկցած կերպով, անկայուն: Երկուքն ալ, երբ Գերմանիա և Իտալիա կը վերականգնէին, ուրացան յառաջգլմանութիւնն, այսպէս ունեցան հաւատարմականութիւն մը, այսինքն է թէ և իրենց ձայնը չլսուցաւ այն յոսոյ աշխարհին մէջ, զոր կ'արձակէին իրենց ժամանակակիցներն, բայց իրենց փառքը երկարատեւ տարակոյտի առիկ, այնքոր զեռ մի բանիկեալ առջն, չեմ գիտեր ինչ անկայուն և ցաւալի բան մը հաւատարմած է գեռ² կոչն:

Սակայն գիտէք, ինչ կ'է կ'ուշի այլ եղականութիւն մեծ մը առձայնեալ: Հիշեցնէ վնասը, որս եղած սե հիւանդութեան մը: Այս վնասը կը կոչուի. — hypocondrie philosophique, փիլիսոփայական սեռամալուծութիւն: Մ'արդ՝ որ կը մասնաւոր այն հիւանդութեան, գերին է մեղի, սեռական զաւթարի մը, որ անոր կը տիրապետէ, և որ, խոշորաւոր անհանգստեան, կը վանդակէ զայն կեանքի իրերս սե շրջանակին մէջ, զայն կը հետաքննէ ամեն բանէ, կ'առնանայէ իւրեւ մի անապատական, և կը լնու այնպիսի խոր, անհաշտելի զգումը մէջ գետն այն տաքիւններն, որոնց ցոյց կ'ուտան զգալու և ապրելու հրաշքային: Այսպէս գալարատանջ, գաղիւնհար, բամբակ իր մեղաւոր ժայռին վրայ, իւրեւ մի նոր Մանթրէա, աչիւն արցունքաւ, սեռած գետ հեռուն, հեռուն, գետ ի անկայուն, չեղնար բնաւ գետ ի կեանք, գետ ի գալար, գետ ի հալիւս, որ բնութիւնն կը ծպտի, որ ծաղիկներ կ'ուն, ու յաւերակու, ամբողջած ինքն իր մէջ, մալի կ'ունէ լոկ իր հոգեկան ներշնչումներն, ալեկոծումներն, այն առաւելան որ գաղտնիքն, զոր սեռած է կեանքի ու աշխարհի վրայ, կ'անշարժեցնէ իր միտքն, և վերջ ի վերջոյ, կը ջանալով զայն իր ծանրութեան տակ:

¹ Շարենհարի հետաւ աշխարհն ուրիշ բան չէ, բայց երբ ուղեղային երևոյթ մը (phénomène cérébral):

² Œuvres de Leopardi. vol. I trad. par Aulard.

Հէր, սղբացեալ Լէարարաի... Արդէն իր ուղածն ալ մնաւ ցաւն է, տառապանքն է, մահն է: — Թալ իմ շորքն, կը հեծէ տեղ մը, շարմէ տնապար մտայլ անգղը իր թեւերն, թաղ վայրի գազանն բզկաւ իր որսն, թող փոթորիկն ցրուէ իմ անձանս թ մեխիւրն, և թող հսփն ալէ իմ անունն և յիշատակն...:

Սոյն տուեքն գրած մեջոցիւ, կը յիշեմ յոյս սկեպտիկ փիլիսոփայ մը, որ բայցապանչած է իր ատուադած մէկ վայրկեանին, — թող նեւեռն մարմինս լեռներու վրայ, կեր բլլամ աղօտաներու, վայրի գազաններու, որպէս զի կարենամ մահէս ետէն ալ, օգտակար բլլալ բնութեան...:

(Շարունակելի)

Ա. ՆԱԽԱՐԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ՄԸ *

Համանոս Փաստոքիւն ընդհանուր ազգաց Մասն Ա.
Արեւելեան կիւն ազգեր Մ. Գ. Իսպան. Կ. Պոլիս
Տպ. Յ. Մասքեոսեան 1899:

Ե Զ 11 - 15. Կնիարագրուին Ասորիստանի պետութեան և իր յաղթական վեհապետական աշխարհակութիւնները: — Համառօտ ըլլալու ձգտումը սակայն զանցառութեանց առաջնորդած է հեղինակը, ինչպէս հոս, նաև ուրիշ քանի մը տեղեր: Թիկլաթ - փալատար Ա. Ի, Աշուր - Նազիր - Բաթի, Շարուքինի (Սարգոն) Հիւսիսային ժողովուրդներուն դէմ մղած պատերազմներու քիչ մ'աւելի ընդարձակ պատմուիլը կարի շահեկան և քաղաքի էր հայ աշակերտի մը համար, հայ դասագրէի մը միջ մահաւանդ: — Սենեքերիպի յաջորդներուն միջ Նաբուգոդոնոսոր չին գիտեր բեւեալ իրները: — Նինուէի կործանման թուականը պէտք է երկարած գել մինչև 608 - 600: Սարգոնեան հաբասութեան վերջին պատերազմիկ իշխան եղաւ Աշուրբանիպալ (նախնեաց Սարգանարալը) որ մեռաւ 626 թն, իր յաջորդը Աշուրբանիլիանի զինքը պաշարող թշամիներէն խուսափելու համար անոնց դէմ գրկեց իր զօրավարը, Նաբուպալասսոր որ լիքը կեր Բարեքինի թագաւոր հաւակեց և Մարաց թագաւոր Փաշգարիպուի (Կիւսար) հետ յարձակողական և պաշտպանողական նիզակակցութիւն մը կազմեց: Գասն տարի տակաւին զիմացաւ սակայն ասորեստանեան պետութիւնը: Աշուրբանիլիանի յաջորդը Աշուրբէտին Բ. (նախնեաց Սարգոն) պատեքազմի բռնաւեցաւ Քաշտարիտուի հետ. իր աստուածները զինք չկրցին փրկել իր հզօր թշամիէն և Նինուէ կործանեցաւ, և նոյն իսկ երկու դարէ նուազ (թէ և դասագրէս հեղինակը երեք դար ըսած է) ժամանա-

* Տե՛ս ր/ւ 3, երես 179:

իւ մը վերջ՝ Հերոդոտի տառն՝ անհետ եղած էր։ — Ասորական գործածուած է միշտ փոխանակ Ասորիստանականի, բայց գիտե՞ք որ Ասորիքի և Ասորիստանի աշխարհագրական սահմանագիծերը տարբեր աստիճաններու տակ կ'ընային. Ասորիք — Syrie, Ասորիստան — Assyrie. Թէև երկուքն նոյն արմատէն յառաջածագած և Ս. Գրոց հայ. թարգման թեան մէջ ուրեք ուրեք ցանցաւ կերպով Ասորիքի փոխան Ասորիական գործածուած և փոխադարձաբար Շփոթութենէ հարկ է խոյս տալ սակայն միշտ, Ասորիք բառին ստուգաբանութիւնն ալ կ'վճռէ անոր գործածութեան եղանակը։ Ասորիքի եգիպտական անունն է Քարու, որուն Բն շէղ տառի ձայնափոխութեամբ, եղած է Շարու, թերեւ Ահարու անուն մէկ վառիանդն է այս, որով Ասորիստանցիք կ'նշանակին Միջերկրականի տարբեր տանական եղբորը. ստորին դարուց եգիպտական յիշատակարանք կուտան Աշարու ձևը. ուրեմն Ա. քարու = Աշարու Ասորք — Ասորիք — Ասիայն մար գրաթոսականն դուրս ելնել կ'սկսինք. ներդրութիւն։

Եւ 52 - 57. Բարեկենսան վերջին պետութեան վրայ կ'ըսուի — Բաբելոնեան վերջին իշխանին անունը աւելի լաւ է գրել Նորունահիք քան յոյն պատմագիրներու յիշած աղաւաղ ձևը Նորսնաղիտ։ Քարէէական առճառներուն եօթն աշտարակաց գոյներուն կարգը սխալ գրուած է. ճիշդն է (խորթութիւն սկսելով), սպիտակ, սև, ծիւղեղոյն, կապոյտ, կարմիր, արծաթագոյն, սպիտակ, շարի էր փոխանակ յունական զից անունին գործածել քարէական յորջորջումները. Մարդուք, Նինիք, Սին, Շամաշ և այլն։

Եւ 57 - 62. Կներկայացուի Փիւնիկիի քաղաքական պատմութիւնը, կրօնքը և իրենց դերը քաղաքակրթութեան մէջ զոր կատարեցին իր դադարաւ ժողովուրդ։ — Հակասութիւն կայ 22 և 60 էջերու միջև. Փիւնիկեցի նաւորդները որոնք Նեքաւովի որով Ափրիկէի շրջները ըրին, Կարմիր ծովէն սկսան իրենց չուր և Բարեկենսաց դուրսին ոլորտներով գործան Հերակլեան կոթողները (էջ 22) թէ Միջերկրականէն սկսան և Կարմիր ծովէն գործան (էջ 60), Յայտնի է թէ առաջինը ճիշտ է և երկրորդը սխալ։

Եւ 62 63. Փիւնիկեան դադարականութեանց, մասնաւորապէս Կարքիսի հիմնադրութեան, անոր քաղաքական կեանքին և իշխանական կան յարաբերութեանց վրայ կ'ըսուի։ — Մոպոմ բառին տեղ կ'սպասուէր Մոպոմ տառագործական օրէնքով։ — Ըստ մեզ, Կապարուրիւն բառին տեղ յարմար է գործածել պետարիւն բառը, Բառերն ալ իրենց ծագումը, պատմութիւնը ու գոյութեան իրաւունքը ունին պատմական այսինչ շրջանին ու այսինչ կլիմային տակ միայն։ Հետեակ թարգմանութիւն մ'ըլլայ թերեւ empire բառին որ կ'ծագի լատիներէն imperium (imperare, հրամայել) բառէն ուրկէ կուգայ նաև լատ. imperator բառը, Կապար թարգմանուած ի մեզ։

Եւ 83 - 92. Հնդիկ կրօնքն ու բնկերական կեանքը, — Պուգոսայականութեան բուն իսկ բարոյական նկարագիրը միջոցը հանուած է։ — Ո՞վ և ի՞նչ էն Բեդերման, Նայման, պէտք չէ՞ր ծանօթացնել։

Եւ 92 - 93. Չինաստանի քաղաքական պատմութիւնն ու կրօնքը, բարոյական սկզբունքները, բնկերական, ընտանեկան կեանքը, — Կ'ըսուի. « Չինաստան առանցական աշխարհ մ'եղաւ Ժ. դարէն մինչև Գ. դար. » Ի՞նչ կ'նշանակէ հոս առանցական. արդեօք առանցական ըսել կ'ուզէ ինչ որ եղաւ իրօք այդ ժամանակամիջոցին։

Եջ 106-112. Համաժամանակեայ կարևոր գէղարքեր երեսներորդ դարէն (Ն. Բ.) մինչև Ս. դար, — Հռոմի հիմնորկութեան թուականն է 754 (Ն. Բ.) և ոչ 753: — Սարգսն 722 ին (և ոչ 721 ին) կ'առնէ Սամարիան: — Ինչ ինչ թուականներու վրայ ալ գիտնականք ատարկարժէք են տակաւին. այսպէս Սարգիկէի տնկման թուականը որ ժամանակին յուշական պատմութեան էն նշանաւոր թուականներէն մին եղած էր, տարբեր եղանակներով կ'հաստատուէր. Բուդիսդէր կ'դնէ զայն 541-543, Գելցեր 546, Լընուան 543-544, Ռոյինսըն 554 (որուն կ'հետեւի դասագրքին հեղինակը), Բաւ Մարտերայի 546 թուականը Նարանահաթի Տարեգրքին գիւսին շնորհիւ ամենէն հաւանական թուականը կ'դառնայ (Maspero, Histoire. P. 569):

*
* *

Հիմա որ գրքին ու մեր գիտագութեանց ծայրը հասանք, կուզենք ի վեր հանել քանի մը բառերով դադարգրքին ընդ հանուր արժէքը:

Սմէն զլուսններէ վերջ գրուած հարցումները, ամփոփումները, ապահովութար ամենէն մանկավարժական մասը կը կազմեն դասագրքին: Հետ տեղեր յաջորդած իր կոկիկ բացատրութիւններով, թերեւս . . . թարգմանուած ըլլալուն համար, բայց ասիկայ թերութիւն մը չէ:

Երկու եֆ. իրր անգլիագէտ հետեւած է անգլիներէն աչբիւններու, զորոնք թէև ինքը չէ յիշած, դժուար չէ գուշակելը սակայն, նկատի առնելով այն բառացի նմանութիւնները զոր կ'տեսնենք իր ու ֆիւրքճեան եֆ. ի միջև: Ռիլիմ Սուխոքընի Ծրագիր աշխարհի պատմութեանը երկուքին ալ ուղեցոյց եղած է: Տեղ տեղ Երկուսն հետեւած է Մամուրեանի:

Լեզուն մաքուր աշխարհաբար, կոկուած ու սահուն, այս մասին կը շնորհաւորենք զինքը: Մէկ խոսքով կրնանք աստահանել զբրիւ հեղինակը թէ, իր գործած թերութիւններով հանգերձ, հրապարակ հանած է աշխատութիւն մը որ արժէք ունի:

Մաղնիսա,

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՏԻՊ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՄԱՍՏՈՒԱՅԻ Լազարեան Արեւիկան լիզւայ Ճնմարանի Լիկնի (Lycée) Խարհարն ի լոյս բնծայած է, Լուստոյի Կուսակալութեան, մի մարտաթմայ Աւետարան, գրադրուած յաւի Տիտան 887, որ է տեղի բան հազար տարուան թմանկալին համբին: Լուստաւած է սահմանափակ թուով, միայն երեք հարիւր օրինակ, զին՝ Ռուսաստանի համար 25 սուրբի հանապարհի ծախսով, իսկ Տահկաստանի և այլ արտասահմաններու համար՝ 60 ֆրանք:

Վիճակիս առաջնորդն, Տ. Միքէլեանի Ս. Արքեպիսկոպոս, փութացած է մասնաւոր գրով ստանալ Լուսաւորիկ Աւետարանէն մի օրինակ, որ հիւշումն կը պատճառէ աւան գննողներուն:

Երկու բաղադրական բարոյիչներ, մին Հայ, միւսն Անգլիացի, Ս. Առաջնորդին այցելութեան տոթիւ, սրանչացած են՝ Լուսաւորիկ Աւետարանն գննելով և խոստովանած են թէ՛ Հայք, հազար տարի առաջ, զրգարով այնքան տարածած են Աւետարանն, որքան այսօր կը տարածուի տպագրութեամբ: Եւ Սրբազան Առաջնորդն պատասխանած է. «Այո, Հայք Աւետարանով միայն աղբւրս են երկար դարեր և կը զարմանան որ քանի մը տարիներէ ի վեր, թերեւ եկեղեցականաց ունեց անտարբերութեան շնորհիւ, օտար բարոյիչներ, անշուշտ միամտութեամբ կամ անգիտութեամբ, Քարոզչական Վարձատարով Բնկերութիւններէն պաշտօն կըստանձնեն Աւետարան բարոյելու այն Աղդին, որ Աւետարանով միայն կեանք ունեցած է և շա՛տ ու շա՛տ բան գոհած է Աւետարանի սիրոյն համար»:

Այո՛, գոչած են երկու այցելու բարոյիչներն և փախար յայտնած են մի մի օրինակ ստանալ զրգար' Լուսաւորիկ Աւետարանէն:

Զարմանալի է, որ Ռուս կոստախարութիւնն ևս, երկար տարիներէ ի վեր, բարոզական պաշտօնէութիւն հաստատած է օրթոտաքսութիւն տալածելու, ոչ միայն իր տիրապետած երկրին, այլ և ի Տաճկաստան, ինչպէս է Էդրլու մի կոստախարութեան բանի մը զեղբորան մէջ: Զարմանալի, շա՛տ զարմանալի, վասն զի, Ռուսաց անուն չլիար Պատմութեան մէջ, թերեւ իրենց վայրենի վիճակին պատճառաւ, երբ Հայք, իրենց կրօնի և Եկեղեցաց պաշտօնութեան համար, հաշարներով կը նախատեսուին հինգերորդ դարուն մէջ:

Հայեր, Հայեր, հանեցէ՛ք ձեր ստանդէն ու վաճրքէն բազմաթիւ զրջալիք Աւետարաններն և ցոյցէ՛ք այլ նորիկ բարոյիչներուն և կրօնական պատրուակի տակ՝ բաղադրականութիւն տալածողներուն:

Հանեցէ՛ք, ցոյցէ՛ք, բայց միանգամայն ձեր Նոյնիկաց պէս սիրելիք և ունէք Աւետարանն, սրաց մէջ է ձեր հոգեւոր ու մարմնաւոր փրկութիւնն: Իմացէ՛ք մանաւանդ, որ Օրթոտաքսութեան յարազներուն երեսին միայն կրկնամիտութեան ջուր պիտի սրբուկուի, ո՛չ թէ Քրիստոնէական հոգի ներշնչելու համար, այլ ճակատներէն սրբաղլոյս մատնն սրբելու, ջնջելու համար: Վասն զի, Օրթոտաքսութեան բարոյիչներն, ո՛չ թէ կը բարոյեն, ո՛չ թէ կը համբաւեն, այլ միայն ջուր կը սրտէն և այդ սրեկած ջրով թրջ-

ջուածներու թուոյն համեմատ կը վարձատրուին Առաւմարտեանէն: Կը սրտիկն Գաղտանի ընտարնակներու և Կովասեան Չեղքներու վրայ: Կը սրտիկն նոյն իսկ Առաջատան գաւառի Հայ գիւղացիներու վրայ, ինչպէս են Շահաշաղկներ Ս. Լ. Չիւածնի մոտ: Կը սրտիկն Ասորիներու և Հայ Ռարիւղիներու վրայ: Եւ այլով սկսած են սրտիկ Էջգրուի Կուտակաշտեան Հայ գիւղացիներու վրայ:

Լուստաիւց Աւետարանի հրատարակութեան տաթիւ տեղեւոյ չենք համարիր յառաջ բերել Ս. Առաջնորդի գրութենէն հետեւեալն, զոր ստղծած է Լազարեան Ճեմարանի Լիկեոնի վարչական Խորհրդոյն:

« Եւն զոհնութեան եւ զոյնութեան արժանի եւ Լիկեոնի Պատուարժան Խորհուրդն, որ յոյս ընծայած եւ մի յոյժ կարեւոր հնոքիւն, ոչ միայն միջոցն տալով Հայ հնագրական ուսումնասիրութեան, այլ եւ անեղծութեան աւանդելով անգին յիշատակն մեր Աւեստրանսիւր Նախնեաց որոնք քե՛ր քանիւ եւ քե՛ր Հին ու Նոր Կտակարանաց, մանաւանդ Աւեստրանի գրչագիրներով ծաւալեցին Բրիտանական ճշմարտութեան Լոյսն Հայ. Եկեղեցւոյ գաւառաց արեւուն մեջ եւ ազատագրեցին, դարուց ի դարս, տղիսութեան խաւարի եւ յունական ու հռոմէական եկեղեցականաց ունեց կրօնական անխմաստ քառախաղներու եւ հարստանաց դիմ:

Աստուծային օրհնութեամբ եւ յիշատակաւ մեր արքանուհի Նախնեաց օրհնելով Պատուարժան Խորհրդոյն քարի յղացումներն ու արդիւնաւորումն,

մնամ Աղօթարար

ՄԵԼ.Ք. ԱՐՔԵՊ. ՉՄԻՒՌԵԼՈՅ

Լուստաիւց Աւետարանի հրատարակման բանի մի կէտերու վրայ պարտք կը համարենք խօսիլ արեւ տեղում:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՔ ՀՈԳԻՈՅ՝

Բ.

Թէ չի՞ր բժիշկի ընդլօր ցաւիս դու ի գորս
Ամէն ուրեր ունիս զարման բնատուրս
Յորոց երբեակիւ են ւճնդանուր
Ձուարթութիւն, ձանգիստ եւ պարզ կերակուր:

ՄԱՐԴՈՒՍ առողջութեան համար, տրամութիւնը՝ ոչ նուազ չարագետ է քան զերկիւզ: Հրամսութիւնը՝ մին է այն պատուհաններէն, կամ լաւ եւ է ըսել, այն փաստեր ճշինքէն, որք մարդու մարմինը կը կրճեն, և որոնցմէ պարտի զգուշացնել զմեզ բարոյական առողջարանութիւնը: Հիւանդութեան վիճակին մէջ զուարթութիւնն ու տրամութիւնը՝ իրարմէ շատ տարբեր և երբեմն իրարու բոլորովին հակառակ ազդեցութիւններ ունին: Ուստի բժիշկը՝ մասնաւոր ուշադրութեամբ մը պարտի նախ զննել հիւանդին բարոյական վիճակը:

Զուարթութիւնն ընդհանրապէս ապահովիչ նշան մ'է. ընհակառակն անտխորժ գովաճախութիւնը պարտինք քիչ շատ մատհոգութեան արժան դատել: Այս տարբերութիւնը՝ խելացնորութեանց մէջ անգամ կը նշմարուի: Հիպոխորժը՝ զիտած էր որ զզուարթ խելագարութիւնք նուազ վըտանդաւոր են քան զանգիտ յիմարութիւնս: Վարդը Սայրէնի՝ անուէն զբժին մէջ շատ վայելչորէն ըստած է թէ, ի բացակայութեան բժշկաց փոխանակ գեշէրու երեւ ըսն առնուլ պէտք է: Զուարթութիւնն հագուց կամ մտաց, — ջափաւոր հանգիստ, — և պահեցողութիւն: 1

Ինչ հարկ կայ որ մարդս, աւագ, շատ իրական եզոյց ցաւոց վրայ երևակայական վշտեր տլ աւելցնէ, և այդ կերպով աշխատի կործանելու իւր երջանկութիւնն ու առողջութիւնը:

Արդ աշխ կայ ճիշդ ախտային տրամութիւն մը, որ իրական պատճառ մը չունի, և որ թէ հոգւոյ և թէ գործարանաց հիւանդութիւն մ'ըլլալ կը թուի: Այս տրամութիւնը՝ սեռամեղձութիւն կամ սխոյղ անոտութիւն կը կոչուի, և նշն իսկ շատ անգամ՝ խելացնորութեան մի կերպարանքը կ'առնու: Այս տարբերակ և խորհրդաւոր ախախն երթարկուող անձը բուժօրին կը քաջուի կամ կ'առանձնանայ իւր զգայութիւնն աւելի ուշագիւր ըլլալու համար, իրեն համար անկեղծ սէր կամ գոբով, բարեկամութեամբ:

¹ Հոս զետեղուած էր իրր բնագիր լատիներէն և իրր քարգմանուրիւն գաղղիերէն երկտողեան ոտանաւոր մը, զոր բնորոշակելով և ազատաւար չորերտողեանի վերածելով ճշմարտանքնորած եմք ի վերեւ:

* Տե՛ս քիւ 3, երես 182:

թիւն և անձնութիւն թիւն՝ գոյութիւն չունին. ամէն ինչ որ զինք կը շըջագատէ, իրեն համար օտարոտի է, այլոց երջանկութիւնը մշտնջենական առարկայ մ'է իւր նախանձուն, արտում և ակաւր անձնասիրութեան մը մասնուելով, միայն ինչզինքը կ'իտրհի, իրեն համար կ'ապրի, իւր բոլոր զգայութիւնները գաղտնի կը գիտէ, անոնց անցնելու ժամանակն ու եղանակը կ'սինէ, զանոնք կը վերլուծէ, կ'հետազոտէ, անոնց վրայ հարցութիւններ կ'ընէ հետաքրքրութեամբ մ'որ լի է անձկութեամբ, զանոնք կ'ենթարկէ այնպիսի մանրակրտիս քննութեան մ'որոյ արդիւնքը կը լինի աւելցնել անոնց սաստկութիւնը, ինչպէս որ պարզ մանրագոյց մը՝ իրերու թիւրութիւնները կ'ստուարացնէ:

Կի սոյգպիսի գոյութիւն, ստուգիւ տանջանք մ'է յաւիտենական, հոգեվարք մ'է ամէն վայրկեան: Առողջութիւնն ինչպէս կընայ զիմադրել այնչափ փորձանոց, ահաւելի հիւանդութիւնը, որ հոգւոյ և մտաց մէջ անկարգութիւն յառաջ բերած է, անմիջապէս մարմնոյ ալ մեծամեծ վնասներ կ'հասցնէ:

Անամոզմտը կամ ակոտգնոտն որչափ կեանքի ետէէ իյնայ, կեանքն իրմէն այնչափ կամ աւելի խլտ կուտայ, բարոյական տառապանոց առթիւ սոյլ մաշուած մարմնոյ վրայ ընդհանուր նուաշութիւն մը կը տիրէ, այլ ևս մասնուած է այն սխտին որմէ կը զարհուրէր. իւր պիւրը կ'ապառին, և եթէ մահը չհասնի զինք փութով աղատելու, տրտուլներու և մորմնաներու մէջ կ'սաշէ կ'տանի ֆիզիքական և բարոյական ամէն տեսակ չարչարանոց նուիրելով գոյութեան մը ոգորմէն մնացորդը:

Գիտամբը կը պնդեմ այս կէտին վրայ, որովհետեւ տաղտութիւն ձանձրութիւնը մեր ժամանակին յատուկ և յայտարար նկարագր իրերէն մեր եղած է. որոշեալ սկզբանոց, զորաւոր համալման, հաւատաւոր հաւատոյ չգոյութիւնը՝ ընտանաւար կ'առաջնորդէ կ'տանի որդի յոգնեալ կամ տաղտուկ վիճակի, ուր հոգին ուժապատ իւր ըզձանքէն զեպ ի մի սեւալական, զոր միշտ կը փնտռէ առանց երբէք գտնելու, յոգնած՝ այն չաւերէն որք կենաց վրայ միշտ կը ծանրանան, անկարող՝ ապագային վրայ լուրջ խորհրդածութիւններ ընելով նոր գոյութիւն մը ձեռք բերելու, ինքին ընկճեալ կ'իյնայ և ինքզինքը յուսահատութեան կը մատնէ:

Սոս աղէտալի հիւանդութիւնը տարածելու համար զրահանութիւնը մեծ մաս մ'ունենցած է: Գերմանացի և անգղիացի մի քանի զրագէտք խել մը բանաստեղծներու և վիպասաններու վրայ տիրացած են, կէթէ և Պայրըն դպրոց մը հաստատեցին. Վերքէքներն ու Մեքսիկանէն ունեցան բաղմութիւն հետեորդներ, որք իրենց վիշտերն ու չաւերը հաշակելու գիտաւորութեամբ՝ իւր թէ մարդկային թշուառութեան վրայ խղճացին և տարակուսանք, որ հոգւոյ մահն է, կենաց վրայ արհամարհանք և զրուանք ներշնչելու մասին իրարու մրցակից կոտն:

Սոս ջլատիչ զրահանութեան վրայ աւելցուցէք մի ներազգայի քաղաքալիթութեան աղեկցութիւնը, որ հոգւոյ բնածին ոյժը և նկարագրիներու առողջարար ու զօրաւոր կրօնը կ'ապականէ, ահա այն տաւն չախի զարմանք, երբ հանգիսիք այդ գալիհասար, կծկեալ և հիւանդոտ գեմքերու, այդ անկար և նուաղկոտ բնաւորութիւններու, թոյլ, ծոյլ և չափազանց փափուկ բնաւորութիւններու, այդ կատարեալ զիւրացածներու, որք ամենապղտի հպումէ կ'զջարին կամ կ'գժուարին:

Դամանակէն առաջ մաշած և թաւամած սոյլ մարմիններն առողջ-

ջնէլու համար, նախ պէտք է բարուց նկարագրին նոր այժմ տալ, ապա հոգւոյ կէտմներուն դէմ մեքտաւիլ և ընդ նմին զսպել զիւրազգածութեան չափազանցութիւնն որ կ'սպառէ յոգուտ իւր, հոգւոյ կենդանի տնայնից փափկարարութեան ջղջեր ընկը, ժամանակ առ ժամանակ նորաձեւութեան կարգն անցած է :

Այլ կարծեն թէ, երեսին վրայ մելամաղձութեան և երազուն տրամուշ թեան նշմարանք ունենալ, շատ վայելուչ բան մ'է, երբ իրենց ետեկն անբացատրելի կ'ըտայ հապեր թողուն, բանաստեղծական ձև մ'առած բլզալ կը թռնին, կուզին որ երկիրը մոռցած, այլ ևս մի միայն երկնից տան։ Լացող երեսին թէ հոգւոյ և թէ մալմոյ մասին վատաւոյջ է այս զգայնոտութիւնը, որ Ֆիզիքական գորութիւնները չլատելով անկարող ամբուլ թեան մը կը դատապարտէ :

Արդարեւ վիշտն ու իւր հրապոյրն ու բանաստեղծութիւնն ունի, բայց տարիկայ այն գծուծ և անտի վիշտը չէ որ անօգուտ հսկածանայ խառնուելով մարդս կենդանի կը զգուենէն առանց իւր ըզձանայ նպատակ մ'որոշելու, մինչդեռ բուն իւր բանաստեղծներու արժանաւայել վիշտը ազնիւ և կանոնաւոր, կենդանարար և զոռաւոր բլլալով, կը փորձէ հագին առանց զայն ուժովմաք ընելու, այս աշխարհի անհաստատ յոյսերն ի դերէ հանելով՝ հանդերձեալին խոստմունքները մեզի երազել կուտայ. ի մի բան սխալն քով դարմանն ալ զետեղելով այն երկրային հարկունէն տնային նախախնամութեան պաշտպան ձեռքը մեզի ջղջ կուտայ :

(Շարունակելի)

Պ Ա Տ Ա Ս Ի Ա Ն

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆԸ ՔՆՆԱԳԱՅԱԿԱՆԻՆ

Ի ՄԱՍԻՆ «ԲԱՌԱՑՈՒՑԱԿԻՍ»

Մ. Նուպարեան, հանրածանօթ բառաչիւրն, Ա. Մամրոյ տարւոյս 4րդ. թուին մէջ, վերջերս հրատարակած Բառացոյց ցաղիս առթիւ, իմ մոտին կենսագրական բանի մը տեղեկուութիւններ, ու աշխատասիրական ոչայս համար բանի մը զրուստալից խօսքեր բնիւ վերջ, երկասիրութեանց մասին կ'ըսէ, « յարգելի Բէկին Զանքերն բանակի բան որակի կը ձգտին, թէ՛ այս պատճառաւ ննթակայ կ'ըլլայ սաքի կ'ծու բնուպատութեան, որու մեծ կարեւորութիւն չընծայիր » Մեր անուանի բառչիւրն չը սխալիր արդեօք այդպիսի յախուան լեզուի մը գործածութեամբ... Իրմէն չէի սպասեր որ զիտական ամենալարջ ննթիւրու վրայ ճառալ կրկիրս միջակ ապրանքներ անուանէ։ Մ. Նուպարեան,

զորք առանց բժիշկի և կամ գիտուն բլլալու, բաւական զորդա-
յած էր ճանաչելու անոնց կշիռն: Ի՞նչ, առանց խզնի խալթի
վիջակ կրնա՞ր անուանել Բնական Պատմաբիւնս, որով Հայոցս
տառի Հարիւրաւոր կազմախօսական և քնախօսական բառեր, գի-
տական սեղմ ոճ և լեզու: Ինչպէ՞ս կը յանդգնէր սրակի դործ
կոչել Ծագումն Հայ տառիցս, փոքր տեւորակ մ'արարեւ, սա-
կոյն տարիներու քրտինք պահանջած է: Թեթիւ գործ մը կը հա-
մարիր Մանրեագրանաբիւնս՝ յորում փոքր ծառայի մը տակ այդ
երեկուան գիտութիւնն հայ գրասիրաց աշխարհին ներկայացուցել,
հայ բառերով, որոց մասին կը փափարկմ ըսել ձեր քննադատու-
կանն: Արդեօ՞ք կամիր ուրիշի մը նման կարեւորութիւնն չնոստու-
լանիլ Առողջապահական վերջին երկու հրատարակութեանցս,
որք աւելի ընդունելութիւն գտան ի մեզ՝ քան որ և է ցարդ հը-
րատարակեալ նմանօրինակ գործ, որոցմով յոսում ծառայութիւն
մատուցած բլլալ ազգիս՝ թէ ժողովրդական և թէ գիտաւոր գասա-
կարգին որպէս և ներկայ Բաւագոյնցակոյն: Կը գիտէր անշուշտ
թէ՛ սովորական ուղիներէ գացող մը չեմ, հեռեւտկի դերն չեմ՝
կատարեր, այլ խաղան ճանապարհներ յարգարող մ'իմ, այս ծը-
րադիրս իսկ է պատճառ գործերու լեզուական արդուարդի և այլ
երկրորդական թերութեանց: Չի մեծ գիծերն սննդ միշտ ի մտի:

Այո՛, կարեւորութիւն չեմ ընծայեր քննադատութեանց՝ երբ
աղայական են, հին հաշիւներէ ու կրքերէ յառաջ եկած, և երբ
իրենց ոճովն իսկ ինքզինքնին կը դատաւարտեն, և այս կարգէն
եղած են գործերու քննադատութեանց մեծ մասն, միշտ երկե-
րու մակերեսովն շոշափած են անոնք և քիչ տնդամ յանդգնած
են ներս թախանցել, անշուշտ իրենց ազիտութեան պատճառաւ:
Սակայն ներկի չէ խնձ ձեզ ու ձեր քննադատականին մասին՝
այդ կաշգի արհամարհանք մը մտածել, ո՛չ, դուք անուն մ'ու-
նիր, կաշող բաւրի վարկ կը վայելէք, հմտակց գրողէս մ'էք,
պարտիմ յարգանքը վարտիլ ձեզ հետ և պիտի ջանամ ցոյցնել
թէ՛ ներկայ հրատարակութեանս մէջ ձեր նշմարած ծանր անըրշ-
տութիւններն, զարմանալի շփոթութիւններն և հայկաբանական
թերութիւններն աւելի տոերելլն են քան իրական: Իսկ զալով «ա-
հանջ խոցող խորթութիւններու» զուր գրադէտներդ կրնաք իբր
ճաշակի թերութիւն վտարել գոյնո, բայց գիտուններն ու բժիշկ-
ներն կ'որդեղրեն զանոնք «ի նպատակ ճշմարտութեան»: Դուք
բա՛լ քան զիս գիտէք ֆրանսերէնի պէս մշակուած ու խնամուած
լեզուի գիտական բարբառս և տկանջ վերաւորոյ բառերն, տե-
ւորք է զայս ձեզ յիշեցնել:

Մ. Նոսրատեան իբր քաջ զբաղեալ իւր քննադատականին
աշխարհի ձև մը տուած է, որ պահ մը ընթերցողն կը փորձուի
խարոյկի բոցերուն մասնել հաղիւ ծնունդ զտած Բաւաջուշցահաւ:
Մօտէն լուրջ քննութիւն մը երևան պիտի հանէ ճշմարտութիւնն:
Ի զիւրութիւն ընթերցողին, զոր զատաւոր կը կարգեմ, մեծա-
նուն բառերին քննադատականին շարից պիտի հետեւինք:

*
* *

Abcès բառին խղիւսյր լուած եմ, նային բրած են Հ. Բա,
Ջունի և Բիւզանդացի: Եւ ինչն^ս վաւարել այդ բառն իւր նշա-
նակութենէն խորթութեան համար և պաշար բառով անուանա-
կոչել զայն: Ո՞վ իշխանութիւն տուաւ բառադրերու չյարգել նախ-
նեաց բառերուն տուած նշանակութիւնն և խեղամիւրել զայնո-
բանասիրական սկզբանց վեմ կը գտնեմ զայն: Եթէ կամիր զի-
մեղէք Հայկազեան բառարանին, այլ մեր լեզուի ձուլ գանձարա-
նին, ուր պիտի տեսնէք թէ խղիւսյր հակառակ իր խորթութեան
աւելի abcès կը նշանակէ բան Phlégmone:

Գալով phlégmone բառին՝ Քաջունին պաշար Բիւզանդից, Բիւ-
զանդացին պաշար արիւշնաղից լուած են, իսկ ես պաշար միայն,
զի պաշար բառին մէջ արդէն արիւն և հիւթ խմաստներն կան:
Դուք ձախողբար եմբատուց բառ էք այդ բառին, հնար չէ
այդ բառն բան մը հասկնալ, զոնէ սովորական մահկանացուացո
համար: Այդ բառով կարծեմ տակի բորբոքոշմ լսել կուղէք,
բայց ինչն^ս տակի: Տէր բառաղիր, ենթամարմնան խաւի հա-
կցնել ուղած էք դուցէ, այլ անհասկանալի է և երբէք Phlegmon
բառին խմաստն չտար:

Acné բառն ձեր և Բիւզանդացւոյ բառարաններն կը պակ-
սի, Քաջունին պաշար կ'ըսէ: Այս բառն յունարէն ծաղիկ լսել
է, և անշուշտ այդպէս պիտի թարգմանէինք՝ Եթէ ի մեզ ծաղիկ
բառն ուրիշ հիւանդութեան մը տրուած չլլար: Acné ն մեզ ծա-
նօթ ծաղիկին փոքր լնչ կը նմանի, սակայն պաշար մ'է, ուստի
և զայն ծաղիկեպաշար* անուանեցինք:

Ecthyma բառն ձեր և Բիւզանդացւոյն բառադրերուն մէջ չը
կայ, այս ալ փոքր պաշար մ'է, սակայն հրատաշոր, ուստի և
Քաջունիի հետ հրատաշոր պաշար անուանեցինք: Couperose
դուք և Բիւզանդացին երեսի խաղաշարս կ'անուանէք, սակայն
couperose խաղաշարս մը (pustule) չէ: Թեպէտ couperose ին
համար acné rosée լուած է, սակայն couperose acné ին հետ
անշուշտ չունի, սարքիւ հիւանդութիւն մ'է: « Ce sont donc

des affection distinctes» (Tenneson, Dermatologie P. 72); Քանի որ couperose բառն Արքատյ կամ ժանգառ բառէ է, և այս հիւանդութեամբ վարակեալ մասերն յանդատի զոյնն ունենալուն այլ անունն ուսացած են, ուստի ինչո՞ւ մենք ալ նոյնն չընենք, և յանգստախո՞ւ չընենք:

Dartre բառին մուտք չնորհած չեմ բառացոյցակիս մէջ, զի այլ բառն տարտամ աւ անորոշ նշանակութիւն մ'ունենալուն վտարուած է բժշկական լեզուէն: Համարման համար զիմեցէր Deschambre ի բժշկական բառարանին, ուր պիտի կարդար « Il tend à en disparaître . . . convient a un grand nombre de dermatoses . . . le mot dartre ne s'emploie donc plus que pour les gens du monde . . . » Արդ Dartre բառն վտարելով բառացոյցակէս բառադրոյց կողմանէ անոր զեմ գրուած որքիւն բառն յատկացուցի Impetigo ի Dartre մը համարուած էր, որպէս և ըրած է Հայր Քաջունին:

Mentagre բառին ալ մուտք չնորհած չեմ բառացոյցակիս մէջ, զի այլ տարտամ բառն վտարուած է բժշկական լեզուէն: Tenneson ի Dermatologie ին մէջ էջ 64 այս մասին յետագայ հատուածն կը կարդամք: « Quelques auteurs ont appelé Mentagre, le Sycosis du menton, et même le Sycosis quelque soit son siège. Cette dénomination est heureusement tombé en désuétude; elle est inutile, et son origine est peu scientifique »: Ուստի Mentagre ի բառն զիսական բառն Sycosisն է, որոյ թգակ ըրած եմ Քաջունիի նման:

Oedème ին Զրապարար բառն եմ, Հ. Քաջունիի հետեւողութեամբ, զոր նախադասութիւն կը համարեմ ձեր Զրուռեց բառին:

Anasarque ին Զրխոց հին բառն զօրծածած եմ, որպէս կ'ընէ Հայր Քաջունին. չեմ կրնար ընդունիլ ձեր ընդունած Զրաւորքառքիւն բառն զի այլ հիւանդութեան մէջ Զուրն մարմին մէջ չէ, այլ խորերն: Hygroma բառին աւելի կը համապատասխանէ Զրաւորքառքիւն, որպէս և ընդունած եմք:

Bubon ներն մարմնոյ մասնաւոր տեղեաց Pustule ներն են, ուստի երկուքն ևս խաղաշարտ բերելով մեծ սխալ մը գործած չեմք ըլլար, որպէս ըրած է Քաջունի: Անշուշտ լաւ կ'ըլլար գաւազաններն, և երբ կորիզ բառին մի սրոշ յիշատակութեան հանդիպեմ զուցէ ընդունեմ զայն ձեզ հետ Bubon ի համարմէք:

Ampoule և Kyste բառերուն թուշտ ըրած եմ որպէս Քաջունին, զի արդարեւ երկուքն ալ բուշտեր են, մին մարմնային կամ արտաքին, իսկ միւսն ներքին կամ փորտուեաց յատուկ: Կրնա՞յիք միայն պահանջել որ այլ որչիչ բառերն բուշտ բառին քով

դոսէին: Ampoule բառին համար ձեր առաջարկած Զրուշոյճ բառն երբէք ընդունելի չէ, զի բուշտի գաղափարն չտաք, և լծկ Oedème բառին համար ձեր տուած բառին հետ կը շփոթուի:

Pemphigus և Fièvre vésiculaire ևս կ'ըսուի, այս վերջին բառածքն թարգմանելով. ընդունած ևմ Զերթ բշտեղեն, որպէս ըրած է Հայր Քաջունի:

Rupia անորոշ բառն ալ վտարուած է բժշկական լեզուն, ուստի և մնը չեմք ընդունած մեր բառացուցակին մէջ: Մյս մասին T. nnes in Ի Dermatologie ին մէջ, էջ 58, կը կարգանք « Il a disparu du cadre dermatologique »: Իսկ Deschambre Ի բառարանին մէջ ըսուած է « Il paraît bien démontré que le terme du Rupia ne doit plus aujourd'hui désigner qu'un processus commun à divers état pullologique »:

Bouton և Papule բառերուն Եռաւ ըսած ևմ, նման Քաջունի, ոյ, զի ասոնք այնչափ իրարու մնա են՝ որ հաւանականաբար մեր նախնիք ալ զանազանութիւն զրած չեն: Այս առթիւ ոչ Bouton Ի համար ձեր առաջարկած եղոշ և ոչ ալ Papule Ի համար ձեր տուած ոռնիկ տարաւմ բառերն կրնան ընդունուիլ:

Aphthe և Muguet բառերուն Բերանակեղ ըսած ևմք, որպէս և Հ. Քաջունին: Ասոնք արարչ իրարմ տարբեր հիւանդութիւններ են, թէպէտ ֆրանսերէնէ մէջ իսկ երբեմն շփոթուած: Muguet և զանազանելու համար Բանդակախտ կրնամ ընդունիլ, ըստ Բիւզանդացոյն, սակայն երբէք ձեր առաջարկած Երախտաւաշկ ոչ խալ բառն:

Lichen կ'անուանեն ընդհանրապէս բարերու վրայ ազդող երբեմն Քաղտասեր բոյսերն, ասոնց նմանութիւն բերող մարմային հիւանդութիւնն ևս Lichen անուանած են Ֆրանսացիք: Արդ Ի մեզ Lichen ին Քարսարտ ըսուած է, ինչո՞ւ անոր նմանող մարմային հիւանդութիւնն Մորթաքա՞ չանուանեմք: Անշուշտ Արած բառն պիտի ընդունելի եթէ անոր մասին տարբեր կասկած մը չունենայի, զուէ օր մը ընդունիմ: Ո՞վ ըսաւ ձեզ թէ մարմային Lichen ը մակաբոյցային չէ, զիտութիւնն զեռ չէ կրցած որոշիչ զայլ:

Արդարեւ Manie և Maniaque նոյն արմատներն ունին, սակայն Maniaque առելի տարուեակ նշանակութեամբ զործածուելուն զոյն զրած ևմք, անշուշտ լաւ էր և զրիւ երկու նշանակութիւններն ալ:

Paralytie Անդամալուծութիւն ըսել է և այդպէս ալ զրած ևմք, սակայն Paralytie général, Paralytie sportive, Paralytie musculaire pseudo hypertrophique և այլն հիւանդութեանց մէջ՝

բան Մեղամարտութիւն չկայ այլ առելի Ջրատորիւն, ստաի և այս բանն իբր նշանակութիւն տալիս: Atonie ին տրուած Ջրատորիւն բառէն զմզուհ, Կորովատորիւն՝ բանն յօրինած եմք: Մ. Նուարեանն այնպէս կարծեցնել կուտայ թէ՛ Paralytic ին և Atonie ին Ջրատորիւն ըսած եմք: Ինչո՞ւ խեղաթիւրել:

Satyriasis ն Սատիրիսիւն կը թարգմանէր, վարքն իւր կամանորիւն Հին բանն զոր ընդունած է Հ. Քաշանի, և ինչո՞ւ մի և նոյն բանն չառել նաեւ Aphrodisie ին որ միենայն Հիւանդութիւնն է (Տես բնական գործերն): Իսկ Aphrodisie ին համար ճակատամբ արմատով բանի յօրինումն խորթ թուելուն՝ Յանկացատորիւն ըսած եմ, որպէս ըրած է և Տեմիրճիպաշեան:

Coryza և Rhume համանիշ են, առաջինն առելի զխտական է, իսկ երկրորդն յաղակութիւն, և կը նշանակեն բորբոքում բլբն ներքին ծուղակաղանթին, զոր հարբոյս կամ դառն կ'անուանեն: Նոյնն է և Catarrhe առելի ընշարձակ նշանակութեամբ, այսինքն ոչ միայն ըլլի հուղակաղանթին՝ այլ և ամէն հուղակաղանթի բորբոքման ալ կ'բռնի, որպէս, Catarrhe du nez, catarrhe des bronches, catarrhe de l'estomac, catarrhe de l'atérus և այլն, և որոյ ևս հարբոյս կրնամք բռնել, ինչպէս զուր ըրած էր միայն առաջին բանն՝ առելիցնելով՝ որ չեմ կարծեր թէ անհրաժեշտ ըլլայ:

Sédatif, Calmant՝ բաներուն Ամորիւն ըսած եմք որպէս Հ. Քաշանին և Բիւշանլային, և որքէն համանիշ են այլ բաներն (Տես Deschambres բառարանն) ինչո՞ւ զանազանել:

Չեմ ուզեր ծանրանալ նմանօրինակ մի բանի գրելով համանիշ բաներու մասին ձեր ըրած տարկութեանց նկատմամբ:

Բոլոր բառադրերն Spasme ին ստեղծակցութեան, ստաի և անշուշտ Antispasmatique ին նախաստեղծակցութեան կրնանք ըսել, սակայն միթէ իր կարծութեամբ նախապատիւ չե՞ն նախադրեցք, բանի որ շուրջ բանն համանիշ է ստեղծակցութեան: Մեզ պէտք ըրած է և Հ. Քաշանին:

Մ. Նուարեանն կը բնագոյտով զմեզ Irritation գրգռում, Irritants գրգռիչք, Excitant գրգռիչք, բռնիտու համար, և անշուշտ այս առիւթն կարգացոյցներ պիտի երևակայեն թէ՛ Մեծանունն բառերն ինքն տարբեր բաներ տուած է. իր բառերքն մէջ կը տեսնեմք, Irritation գրգռոյքք, Irritant գրգռիչ, Excitant գրգռիչ, չկրցի հասկնալ իր առարկութեան շարժառիթն: Այս առթիւ Հեղինորէն կը յառելու. « Stimulant չկայ, բայց յայտնի կ'ըլլայ թէ՛ ատոր ևս պիտի գնէր գրգռիչք. վկայ՝ Stimulant nerveux ն՝ որու առջև նշանակուած է Ալագրեզիւք* »: Այս՝ բարեկամ

այդպէս պիտի ըսէի և այլ համանիշ բառին համար, որպէս բրած են Հ. Քաջունի և Բիւզանդացի, և երբեք չպիտի գործածէի ձեր տուած դրոշմ պէղ սղաղ բռնածքն:

Pléthore առատութիւն արեան ըսել է, որոյ վառն ընդունած եմ Բիւզանդացւոյն Արիւնդաւորիւն¹ բառն: Անընդունելի է ձեր Յեղցակեր բառն՝ որ անքաւթեան ալ կրնայ յարմարիլ:

Prurigo ին առանց սխալելու Մարմաջախտ, քերուշտուշք կրնանք ըսել, ձեր Եսքոս գտառական բառն աւելի յատակաւ թիւն չափ և ամենուն հասկանալի չէ:

Tétano ին ամենայարմար բառն Կարկամառքիւնն է, որպէս ընդունած է Հ. Քաջունին. անընդունելի է ձեր Պրկախտ բառն, իսկ Contraction ին հայերէն կծկումն է, որպէս ընդունած են Հ. Քաջունի և Բիւզանդացի:

Nevrose ին համար ձեր առաջարկած Ջրախտ բառն սխալ է, զի կան շատ մը ջրային ախտեր որք Névrose չեն: Névrose ն բոտ ներկայ տեսութեանց ջրային գրգռում ըսել է, Ջրագրգռաւրիւն² բառն շատ յարմար է:

Erythème յունարէն կարմրութիւն ըսել է, ըստի ինչո՞ւ կարմրամարբառքիւն չըսեմ այն կարմրութեան որ միայն մարմնի յատակ է, Exanthème ին ձեզի հետ կարմրակեր կ'ըսեմք:

Արդարև Migraine բառին Անգար բառն են բառգրքերն, սուկայն կասեցած մ'անկցած եմ ասոր Migraine ի հառարկը լինելուն, ուստի Migraine ի գիտական բառն բանի որ Hemicéphalie է, զայն թարգմանելով կիսագլխացաւ ընդունեցի առ այժմ, որ սխալ մը չէ կարծեմ: Օր մը երբ Անգարի մասին համեղում գրայնեմ գուցէ բնորոշիմ:

Syphilis բառին Ֆրանկախա^{*} ըսելու կը բնորոշատեք, ու զուր ձեր բառգրքին մէջ գաղիական ախտ կ'ըսեք, զուցէ աւելի գրական ձե մը առաւ համար, սակայն սխալ մը կը գործեք. Գաղ-գիտ հինն Gaule ի թարգմանութիւնն է, իսկ Ֆրանքներու երկիրն այժմ Ֆրանսա կ'անուանեն. և բանի որ զուր ալ ինձ պէս Mal du français, կամ ֆրանկ իղերին կուղեր թարգմանել ֆրանկախտ ըսելու էր, և ոչ թէ գաղիական ախտ:

¹ Այս բառին Բառացոյցակիս մէջի աստղանիշն սխալ է, այդ իր յաջորդ բառին կը վերաբերի:

² Ինչ և այդ բառն, աստղանիշն մոռցուած է Բառացոյցակիս մէջ:

Sopor բառին մուտք չէի կրնար շնորհել Բառացաշցական մէջ քանի որ հիւանդութիւն մը չէ անիկայ՝ այլ ակտանիշ մը:

Roséole և Tétanique բառերն գիտութեան մէջ կը գործածուին և անոնց տրուած բառերու շատ յարմար են:

Քանի մը բառերու միգել—մգել, կռռտել—կտռել, ալորոք—երոռք*, մասին ստրկած սխալներու նկատմամբ իրաւունք ունիլը:

Estomac բառին հայերէն որկոր բլլալուն մասին տրուել տուած հմ տէտք եղած բացատրութիւններն և անհերքելի փաստեր (Բնական Պատմաբան Ա. Հատորի Յառաջաբանին Է. էջին մէջ, և Բիւզանդիոնի 593 թուոյն մէջ) աւելորդ կը համարիմ զայս կրկնել աստ:

Pleurésie ին համար ձեր կրչատապ բառն սխալ է. քանի որ երկու տեսակ Pleurésie կայ, մին չոր կամ Pleurite, իսկ միւսն ջրալից կամ à épanchement, զոր աւելի Pleurésie կ'անուանեն: Առաջնոյն քրքաւիզտապ* ըսի, իսկ երկրորդին Ձրգողութիւն րուքաւցութի*¹ որք իմաստ համաձայն են իրենց գիտական նշանաւորութեան:

Intertrigo ին ճիշտ թարգմանութիւնն է միջաշիւոքութիւն*, եթէ զուր աւելի յալման զտնաք սխալաստ հմ ընդունելու:

Embolie ին Անօթախից* ըսուած է, զի արիւրն խից մ'է արեան անօթից կամ խողովակաց: Thrombos բառն կայ, զուր չէք տեսած:

Sacro - coxalgie ին նշանակութիւնն սրբան—աղորդական է, ալ պտղաւիան է սխալն, որպէս կրնար համազուլ Coxalgie բառին տրուած նշանակութիւնէն:

Արդարեւ կան երբեմն բառեր որք հիւանդութիւն չեն խնդրին, սակայն ուրիշ բառի մը հետ հիւանդութիւն կը նշանակեն, որպէս Atonie stomacale, Construction du pharynx և որոյ վտան դրուած են ձեր առարկած մի քանի բառերն: Choc բառն ալ այդ տեսակէն է, որպէս Choc opératoire, որ կարծեմ բժշկական է:

* * *

Մ. Նուպարեան անժանօթ մը չէ ինձ համար. կը յարգեմ զայն իբր հմուտ բառիւր և կարող գրագէտ. ու ինչ քննադատական տեսնալով նախ ուրախացայ, յաւանքի օգտուիլ անիկէ.

¹ Իմն և այս բառք ստացանիչն մուշուռած և Բառացաշցական կիւն մէջ:

խոր գրութեան ընթերցմամբ յուսախաբ եղայ. առեղին կը յուսա-
յի իրմէ: Բառացուցակիս 674 բառերու 244ն իմ յօրինածնե-
րէն են, զորս առաջանիշերով նշանակած եմ, իսկ մնացեալներն
բառադրքերէ ու գրութիւններէ հաւաքած եմ. արդ՝ կարեւոր կը
համարեմ զիսկ տալ ընթերցողացս թէ՛ Մ. Նստարեանի բնու-
նաշարտած շուրջ 50 բառերու 9ն միայն (ծաղկեպալար*, ժան-
դառախո*, Մորթաբոս*, Զգազրգոտութիւն*, Ֆրանկախո*, Թոքա-
միզատալ*, Զրգողութիւն թաքամելոյ*, Սիջնաշիւտութիւն*, Անթա-
խից*,) իմ յօրինածներն են, իսկ միւսներու առաջ մեծամասնու-
թիւնն Հ. Քաջունիի և Բիւզանդացոյ բառարաններէն առնուած
են, որով և իւր քննադատութիւնն մասամբ անոնց ալ կ'ուղղուի:
Գուցէ Մ. Նստարեան այլ մեծանուն բառադրոց զարծեալուն հե-
տեկըստ համար ուղած է զաս մը տալ ինձ իւր քննադատակա-
նով: Անշուշտ իւր բառադիրքն միայն ի ձեռին պիտի ունենամք,
երբ նա իւր Բ. ազգադրութեամբ աշելի կատարեալ վիճակ մը
ստացած ըլլայ: Բնդունիմք պահ մը թէ՛ Մեծանուն բարեկամիս
բոլոր առարկութիւններն ճշմարիտ են, ու իմ 244 բառերու 9ն
ձախողարար յօրինուած, սոտի մնացեալ առեղի բան 200 բա-
ռերուս հաշւեմ, ընդունեմ, ու իշր յառարանին մեջ աշեցոռ-
ցած ե, զորս պիտի տեսնա՞րք իւր գործի Բ. Տղադրութեան մէջ:
Ուստի համազուեցէր, Տէր բառադիր, թէ այսպիսի Բառացուցակ
նեղու հրատարակութիւնն ձեզ ալ մեծապէս կրնայ նպաստել:

Կ. Պօլիս, 17 փետ. 1900

ՏՕԲ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ

Ա Ն Ա Բ Ե Պ Ե Լ Ե Ն

ՅԵՄԱՐԻՏԸ՝ մեզ արեւելցոց համար, որ ազգային ան-
կախ եկեղեցւոյ աւեր ենք և կարող մը զառանախան նախապաշա-
րուֆներէ հետի, տարօրէնակ կ'երկին այն երեւոյթներն որ այս
պահուս կ'սրտասահին արեւմտեան կաթոլիկ զիտունի մը շուրջն,
երբ սա կ'բողբէ Հոսսի եկեղեցւոյ այլ և այլ նորամուտ վարդա-
պետութեանց վեմ: Զարմանք, զայթափողութիւն ու մեղադրանք
մէկ կողմէ, խնդութիւն ու զովասանք միւս կողմէն կ'տեսնուին ու կ'ըս-
տին կաթոլիկ ու բողոքական աշխարհի մէջ, Պ. Ծօրճ Մայլաբոյ անդլի-

աշխի անշուանի գետնունին բաժնած հետ ընթացքին նկատմամբ
Հասկի ամսանի գլխի: Անդայել ու անհիմն ին անշուա երկու
կողման ցյցերն ալ և միանալով ևս կ'հաստատան թէ կրօնական
մարտիմունք, բան բրկատունէական եղբայրակցութիւնն, որքան խոր
արմատ ձգած է մինչև իսկ լուսամիտ ու գլխաւորա կարծուած
ազգերու մէջ: Եթէ իրօք կան մեզ համար ծիծաղելի ու անպա-
նելի բաներ, ասանք են արտայայտուած տրամաւթեան, զայրոյթի
և ուրախութեան նշանները, վառն դի, թէ ոչ արհաման գլխաւ,
նկրու չափ բարձր ու ներհան, մեր պատերազմ զգալները վա-
ղայ հասկցած և անոնց թառներու գաս մէ խեղապատակներն ալ
յուսալի է որ հեղհեղեղ վարձով առելի ևս պիտի հասկանն ու
համալուին, թէ Բրիտանի Եկեղեցւոյն և Ս. Գրոյ մէջ մաս զը-
սած կարդ մ'առելորդապաշտական արարողութիւններ ու հրաշա-
լի գրայցներ պատիւ չեն բերեր ոչ այլ Եկեղեցւոյն և ոչ անոր
զաւակներուն, և թէ՛ և թէ՛ կոյ տրամաւթեան, ցաւակցութեան ու
գարնացման արժանի իրաւութիւն մը՝ այս է թէ ինչպէ՛ս մինչև
ցարդ, թա՛ղ Վերանորոգութեան բերած վարժումն ու բաժանումն,
այլ և երապական պանծալի լուսաւորութեան հեղեղներ զգա-
տութեան և բանականութեան ճամբուն մէջ չեն զրած մինչև ան-
գամ խեղհաս անձեր՝ որ հաւատ կ'ընծայեն տալիսին հակա-
բնական և հակարանական վարքադեւութեանց, և թէ ի՞նչպէս
կորսովորի բարոյիչներ անոնց թարգման ու մեկնաբան կ'լինող-
նին ասանց վարանելու: Կամ այն է որ մանկային յոսի գա-
տաբախութեան հեռեւեալ կեղծիքն սնակաւթիւն դանախով բը-
նական յաւալութեան մ'ոմնն հանգամանքը բաւցած է այդ բա-
րոյիչներուն համար, որ անդիտօրէն կ'դաւանին ու կ'խաւն ինչ
որ ճշմարտութիւն կ'համարին, կամ այն է որ՝ գիտնալով հան-
գերձ որ հիմ ու աշխէր չունի իրենց դաւանածը, երեսպաշտու-
թեամբ կ'ընարողն զայն պարզապէս շահաւետ արհեստ մը դորձ
գնելու գիտակցութեամբ: Հետեալէս՝ ի՞նչ հարկ պիտի աշ-
մուի ու փոթարիկ հանել, երբ Պ. Ճօր՝ Մայլարդի նման ա-
ռաջնակարգ գիտուն մ'որ երկար տարիներ ջերմ տնայեան կանդ-
նած է Վատիկանի և անոր պառագանեղան, սլօթ կ'ենէ Պօր-
գեստրիկ հանդիսին մէջ հրատարակած Մի քանի ետր կարդիկ
ներքողներ վերնալիք կրող յողաւածներով Անդլիկ համապատան
կղերին և յոսակալէս անուանի կարախեղ Վոկանին զայրոյթը
կ'զրլու, այնպէս որ այլ բարձր եկեղեցականը կ'աղանայ կրօ-
նական շահութիւն արձակել, եթէ Տօր. Մայլարդ մեղադրով Հը-
սամի գաւառութիւնը լիովին չբնշխի: Տօր Մայլարդ նշանաւոր

գիտուն մը թէև, նոր կ'արժնայ ըստ երևոյթին, նոր կ'աւանել, ինչպէս ինք կ'յայտարարէ, թէ գիտութեան լուսով հնարին չէ մեկնել և ընդունիլ (չէ թէ Խորհուրդներն որ խնդրէն դուրս են այս կրօնական փնտառանքութեան մէջ և հաւատոյ անուարանալի մտաւոր) այլ կ'աթուղի Եկեղեցւոյ դաւանած մի բանի բանկըն և յատկապէս անխաղախանութեան վարդապետութիւնն, թէ վա-
ղուց փոխարին հաւատոյ լուսով բազմաթեւ արեւիկան ազգեր, հայերուն հետ, չեն կրցած հաշտեցնել այդ վարդապետութիւնն երկնային ճշմարտութեանց սկզբունքներու հետ: Էս ամենէ զար-
մանալին այս է, որ Պ. Ճ. Մայմարի իր այս բժշատութեան չ'ոյայելալ ինքզինք միշտ Հոռնի հաւատարիմ զաւակը կ'նկատէ, ինք որ սաբա էր բաջ գետնալ թէ՛ կէս, բառար, տաճարդ կա-
թոլիկ մը չէ կարելի լինիլ հրապարակաւ: Թէ պապական գա-
ւանութիւնն մեղի չափ հետցողը հերձուածողի կարը կ'անցնի, հոգ չէ թէ ներքուստ, սրտանց և ոչ մի բանի հաւատաց, ինչ-
պէս չեն հաւատար կ'աթուղի անունը կրող հարապիտան ժողո-
վաւորներու բնապաշտ կամ նիւթապաշտ շատ ստուար հաւ-
ուածներ:

Իրաւ է որ Պ. Մայմարի բոլորը պատշախտ ինչ ինչ հա-
ւատալեաց մասին նոր չէ: Արդէն 1893 ին Երջանկաբարեւն ի
դժուալ վիճակագրով մի բանի նշանաւոր յ-դրածները գրած է, ցոյց
տալու համար թէ բարեխիտ անձեր պէտք չէ որ այլ ևս վրէ-
վին յախանական գաւազարտութեան մասին Հոռնի Եկեղեցւոյ
դաւանած վարդապետութիւնն, թէ մշտնջենական հարն մպկանայ
երեսկայութեան մը հնարքն է, վեհերաւ հողիներ ահարեկերու և
իրը թէ կրօնական զրացումը գորացնելու մտք, և թէ Աստուած մ'որ
զեհեմէն պէս տանջանքի վայր մը հաստատած է, Աստուած մ'որ
որու առջև ամեն բրիտանեայ անհնապանդ, բարստ գանուելու
իրաւունք ունի: Եւ իրաւի՝ Աստուած ես, ժամանակիս բերմամբ,
իր ստորագիլները կ'փոխէ, և այժմ՝ վրէժխոյր, ահարկու, նա-
խանձառ Աստուածը չէ Իարդիլի, այլ Աւետարանի զթած, նե-
րող, աղբամադ Աստուած մը՝ որ կ'լարէ աշխարհս և որ, ու-
կայն, փակողծի մէջ, այլ սղարմածութեան նշանները ցոյց տա-
լու քիչ մ'անփոյթ կ'երեւի մեր օրերը: Արդ՝ Տօք. Մայմարի
այն ժամանակ գրածներն՝ անախորժ թուելով Հոռնի Սրբազան
Ատեանին, արդիւնալ զրոյց ցանկը (Index) անցան, վրէժ մ'որ
հեղինակին կողմէ նոր բողոքի ու անհնապանդութեան առթիւ ելաւ:
Բայց ականաւոր գիտունն այս բողոքն բաւական չհամարիր
եղբւ անպատասխանի կ'մնայ, և անմիջապէս անախարանութեան

վարդապետութեան գեմ կ'յարձակի, վարդապետութիւն՝ որ ոչ միայն արեւելեան եկեղեցիներու այլ և Հին կաթողիկոսներու կողմէ իբր անդն լսենել ժամանակին կ'հրատարակուի, բանի որ, իբրեւ, կերպ մ'աւանդ խառնութիւն, աւանդութիւն կ'եղծարարէ՝ այն, Առաւելոյ պատկանող գերաւորն հեղինակութեան պէս բան մը։ Պ. Մայլարդ կ'սկսէ թէ ժամանակակից առաւելութեանը չեն կրնար արդարանալ երբ՝ նախորդ Պապերու սխալներէն աչքի առնելու ունենալով հանդերձ (Ալեքիէի զատապարտութիւն և ին) առկաւին կ'նշաւակեն ու կ'անլսանեն ֆիզիքական գիտութեանց սեռ սովորանքներն որ յատկապէս բարեշնչութեան և մարդկային սեռն ունի յաջորդական զարգացման կ'վերաբերին, և թէ՛ հոռմական եկեղեցւոյ սպասանացոյ վստահն իր կզերին գիտական ճշմարտութեանց գեմ յարայած տանքութիւնն է, տանքութիւն՝ որ հասկանալի է այս աշխարհում թէ՛ գիտութիւնն, առանց բրնտանալութեան հիմնական ու բարցական սկզբանքին հաւատակիր, չընդունիր այն տարօրինակ գրեյններն որ սպրդած են սրբական գրուածներու մէջ։

Բայց Պ. Մայլարդ այս յանդուրն յայտարարութեան համար, անպատիւ չպիտի մնար, թէ և ինք մտած էր որ շատ բարձր եկեղեցական հեղինակներու ներքին համազումին թարգման կ'կանգնէր։ Անդիտցի կաթողիկոսներու նշանաւոր հովիւն, կարախալ Վոկանի կողմէ կ'հրատարակուի յետ կռիւ բոլոր գրածներն և ասորաբերի հոռմական գաւառութեան բաւաճեւ մը¹։ Այլ բանաձեւը, որ խառնուրդ մ'է հոգեւոր, կանոնական ու աշխարհական կարգադրութեանց, ոչ միայն ստորադրելու կ'մերթէ Պ. Մայլարդ այլ և կ'պատշաճանէ աշար, ուստի, և կերպ մը բանադրանքի կ'ենթարկի, վանդի կարախալ Վոկան յատուկ կանգալով կ'հրաւիրէ կաթողիկ կզերն ու և հոգեւոր հայրապետութիւն ընդհատել եկեղեցւոյ այլ ազատամէր գաւիկն հետ։

Երկար և ուշադրու է նաև Պ. Մայլարդի առաւել պատասխանն որոս իմաստը միայն ամփոփել բաւական կ'համարենք։ Պ. Մայլարդ կ'յայտարարէ թէ սրամազիր է եկեղեցական բարձր հեղինակութեան հպատակիլ ցորձաթի այլ հեղինակութիւնը ճշմարտութեան թարգման կանոնի, բայց չկրնար այլ հեղինակու-

¹ Այլ բաւաճեւ, որ շատ ուշադրու է և մեզ Լոբերի ժամանակները կ'յիշեցնէ, զանց կ'ընենք արտայայտելու երկարութեան պատճառաւ։

թեան հրամաններուն առջև զլուխ ծռել երբ զանանք իր հետանս
զատազուլթեան և բռնականութեան զէմ կ'գտնէ։ Ասլ՝ անհնար
է կ'լսու, իրոք ճշմարտութիւն ընդունիլ ինչ որ ինքնին հակառու-
թիւն է, հակառութիւն՝ որ սակաւ ոչ միայն հանրական ժողովու-
րու և վառիկանու վիճաներու մէջ այլ և Ս. զրոյ մէջ կ'գտնու-
ուի։ Ճշմարտութեան վրայ հիմնուած պարտի լինիլ ինչպէս ա-
մեն բանախարութիւն, նոյնպէս աստուածաբանականն, և Պ. Մայ-
վարդ այլ հիմը գնելով իր առարկութեանց, կ'լծուէ այն ամեն
երկնաշունչ ու նուիրական համարուած իրողութիւնները, զոր
ստուգութեանէ զուրկ և բրիտանիական հաւատաց սղուցն ներհակ
կ'նկատէ։

Աւելորդ է այն կրօնական վիճարանութեան վրայ երկարու-
բանել, վիճարանութիւն, որ թէև անդէպ ու օթեկ, նորութեան
կերպարան մը կ'ստանայ յաւուրելով այն միջոցին՝ որ անգլիա-
կան եկեղեցւոյ կղերն ծխաձառա ու ծխապաշտ կուտակցու-
թեանց բաժնուած է, և մէկ կողմ՝ բիւ մը Հռոմի մշտնադաւ
ու միւսն իրողութեան մնալու կ'ձգտի, մինչդեռ այն եւ իրաւ է
որ, մանաւանդ Անգլիոյ պէս աշատական ու անկախ զատախ-
րակութեամբ կրթուած սերունդն՝ նոյնիսկ կաթոլիկ հասարակու-
թեանց մէջ՝ արդէն ո' և է, նոյն խի կրօնական, բանապետու-
թեան հակառակ զարգացանքով ազդուած, առեն առեն խումբ
խումբ կ'հեռանան Ս. Պետրոսի վարդապետ և բազմազանութեան
ծոյրը կ'մանեն, մինչդեռ, Սքենլըի մի բանի կազմին, խեղ մը
միաձուլա ու թեթեւակա հայեր, ասոր նման իրողութիւններէ զա-
րագելու տեղ, բաշխաներու և բօքերու խաբուսիկ ու աղաւ բա-
բոցներէն և նիւթական պարչներէն հրազոյրուած, կրօնախո-
խութեան, այն է՝ հոգեւոր գերութեան կ'գիմեն սերանալով իրենց
հայրենի գարաւոր եկեղեցւոյ պատուարն, որու շրջահին հայ աղ-
զը շատ աշէտից զիմալրած և բրիտանիայ ժող խաբաներու մէջ
իր հնութեամբն ու բարեպաշտութեամբը, պատկառելի գլորը մը
պահած է։

ԱՊՐԱՍ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Յ Ա *

ԱՅՆՊԵՍ կ'թուի որ մի ջանի առհես ի վեր դիւանագէտ ու քաղաքագէտ, շահագէտ ու Վահագնական պետական ներքին գործերու այնքան ուշադիր չին որքան Հարաւ — Սփրիկեան պատերազմին, որու ընծայ չին ու երբն վրայ այլ եւ այլ դիտողութիւններ ու գուշակութիւններ ընդէ չին դադրիր, ուսնց հաւար Մ'սօն Բրիտանիոյ կործանումը եւ սղոց հաւար յաղթանակը մօտապէտ երեւեր է։ Եւ սղ պատերազմն, յայտնի է, անցեալ Հոկտեմբեր առհես ցայտը կ'շարունակուի Քրիկեր նախագահին *Junius փերցնագրին*¹ վրայ, երբ առաջին անգամ Օրանժեան վաշտ մը Լէյտինթէն Հէրիմիթ բանող շոգեկտը մը գրաւեց եւ Հոկտ. 42ին (Ն. Տ.) Նաբալի հողը ոտ չ կոխեց։ Հետզհետէ Պօէրական զօրաւորներ զօրապետ Ժուպիոն հրամանատարութեամբ կ'գրաւեն Նիւգաւ, Տէնտի, առանց ընդդիմութեան, եւ կ'աշխատեն դէպ ի կէն յօշ, ուր զօրապետ Սայմըն 4000 զօր լ բանուած էր, եւ միւս ճակատամարտին մէջ թէեւ յաղթանակ, կ'վիրաւորուի եւ ապա կ'մեռնի, ու Եռլ զօրապետն անոր տեղը անցնելով դէպ ի Լէյտինթէն կը ջարէ որպէս զի սղ ջարդը տա հետակ հազար զօրաշահակով մը պաշտպանող Սըր Հօրն Ուսըրի մասնայ։ Եւ այս ստեղծ երկու նշանուոր յաղթութիւններ կ'տանին անգլիացի՝ մէն յեւանտըսելէ եւ մեռն Բէյքիթոնդէյն։ Եռլ զօրապետը սակայն իր զօրաշահտով Լէյտինթի մօտ վերստին կռուի կ'բռնուի եւ Նիւլլան Նէրի կողմէն կ'յաղթուի 800 հոգի գերի տալով եւ Պօ-

¹ Այս փերցնագրին պահանջներն էին.

ա) Առեւ խնդիր իրաւաբար Ստեանի մ'որոշման յանձնել։

բ) Բրիտանական զօրքերը Դրաւնալի առհմանադիւն հեռացնել։

գ) Հարաւ — Սփրիկի շրխաւ ընդր զօրագոռներն եւ շարձնել, եւ զայի զօրքերն, որ ծովու վրայ են, Սփրիկի ու եւ ծովեզրը չնանել։

* Տե՛ս թիւ 3, երես 201։

էրնեղը շարունակապէս պաշարելու կ'ձեռնարկէին: Արեւմտեան կողմն ալ ոչ նուազ եռանդով կ'մղուէին այլ եւ այլ կողմեր, ինչպէս ի Մէքիքիակ Պատէն-Յօուէլ ըստարի գնդապետին հրամանատարութեամբ, իսկ այն ըստղին հարաւային կողմն ալ, ի Քլէմարի, ուր հռչակաւոր Պ. Մէսիլ Ռօտտ ապաւէն փրկաւ ռաժէր, Քլէմէ իջ զըստպտը կ'դիմադրէր թշնամոյն, դեռեւս պաշարումը չսկսած, մինչեւ որ նորեկ անգլիական զօրաց հետ լըրտ Մըթուըն հասնելով (Նոյ. 12) պաշարումը վերցնելու կը ջանայ թէեւ, եւ Պլեմմոնի, Կրաւ-Բանի եւ Մօտր Ռէլլի (Նոյ. 28) մօտ մի քանի փայլուն յարձակումներով թշնամին լանել, սակայն Մակերթօնդէյնի (Գեկ. 11) մօտ արշնամեղ պարտութեան մը կը մատուի իր ռազմական ծախող կարգադրութեամբըն եւ իր բանակին աւանդ ընտիր ու շշեղ մի գումարտանն, սկոտիական լեռնականներն, գրեթէ բնաշինչ կ'լինին իրենց վէս հրամանատար անգլանի Վոջօր զօրապետին հետ: Այս ծախողութիւնները սեւ ճօղ մը կ'ծողուն բոլոր Անգլիոյ չրայ եւ զանգաւանը կ'լուին պատերազմական իշխանութեանց դանդաղ եւ անոգ ընծացին դէմ, պատերազմն սուրի մեծ ու թուռն զօրութեամբ մղելու համար ձայները բաշտրմայրով թէ՛ ժողը լըբեան եւ թէ մահրց մէշ: Մի քանի շաբաթէն, ինչպէս կ'կարծուէր մինչեւ իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ, մննալիչ այս պրցըսն լեռնցի *կոշ* ու *անմարգ* զօրաց դէմ, արդէն ամեններ կ'տեսէր եւ սպագան շատ մուծ կ'երեւէր մի շատ յոռետեսներու: Նոր նոր զօրագուններ՝ ձիաւոր, հետեւակ հետամնիններ, ձիեր, ռազմակները Ափրիկէ հասցնելու արտաստ լոր պատրաստութիւններ կ'տեսնուէին, զինուորական հիւանդանոցներ կ'կազմէին, Լոնտօն ըստղի սեղանաւորներ կ'աւաւորնորու գեղեցիկ զօրագունդ մը կ'կազմէին, ինչպէս նաեւ այլ եւ այլ դասակարգի զինուորներ՝ պահեստի, ըստըստաբան, կամաւորներ, ի գէն կ'կոչուէին: Ափրիկէի բրիտանական բանակն 450000 հոգւոյ հասցնելու անհրաժեշտ պէտքը կ'տեսնուի պատերազմական պաշտօնատունն, ուր անդադար ալիտայի եւ գուժաբեր լըրեր կ'համնին պատերազմի դաշտէն, եւ խոր տուգի մէջ կ'ծողուն ոչ միայն հաւարակ այլ աշնուական ընտանիշներ, որոց կայտաւ, սուրգ եւ կրակոտ նորատի զաւակներն աշխաշաշ կուռելով կ'իյնային վիրաւոր կամ մեռած՝ ի սէր հայրենիքի ու թագուհոյն, որ չէր մոռցած Ս. Յնդէտան սուլիւ տուրմի մի մի տուի բաշխել տալու իր Ափրիկէան հաւաքարիմ զինուորներուն: Անգլիական գաղութներն եւս չէին կարող ան-

տաշքեր մնալ Մայր հայրենիքին այս տագնապով չ'ընկնին, ուստի Գանատան եւ Աւստրալիայէն օգնական չ'աշտեր կ'ուզարկուին Ափրիկէ՝ ինչպէս նաեւ Հնդկաստանի կողմէն, որոց թիւը այժմ 30 հազարն անցած է:

Ափրիկէի անգլիական զօրաց ընդհանուր հրամանատար կը կարգուի Սըր Ռէտ'ըրա Պուլլըր, իբր շաշ ռազմագէտ եւ ափրիկեան գործերու հմուտ հին զինուոր, եւ Նոյեմբերի սկիզբները Տրական հաւանքը լ'այնպէս կ'կարծուի թէ իր յատկագիծն է Օրանտ աշտաւել եւ Քինկըլին ագտաւել, բայց բարձր հրամանի մը համաձայն Սըր Ռէտ'ըրա Պուլլըր Լէյտինանթի օգնութիւնս կը փութայ, Լաշօրդէ անցնելով Քօլէնսօի մօտ ի Ֆրէր իր 30 հազար հոգւոյ բանակը կ'դնէ, մինչդեռ Պօլքնտըն Գուկէլս գետին ետեւը շատ ահաւ դիւր մը բռնած նորընտիր հրամանատարին կ'ապաւնն անշրկիւղ: Եւ իրօք Պուլլըր մի ջանի թեմեւ յաշտութիւններէ ետեւ՝ Մոսի գետին եւ Շի'լէի մօտ, ուր՝ *Port de la Source* թղթակից կրա՛րտ Ուլինալն Չըրչիլ արիաբար կ'մաշաւի զրահապատ կառաշար մ'ազատելու գործին մէջ, Քօլէնսօի մօտ ծանր պաշտութիւն մը կ'կրէ Դեկտ. 15ին, հազարի մօտ մեռած ու վիրաւոր կուսմեայ եւ տաւը թնդանօթ թշնամոյն ձեռքը կ'անցնին: Այս յաշտութեան չ'ըսյ՝ Պօլքնտըն աւելի եւս կ'սեղման Լէյտինանթի պաշարման գիծը, մինչդեռ Բարեյոյսի գաղութը կամ Ափրիկանտները դժգոհութեան եւ քիտաւտութեան շարժումներով մատառնշուծիւն կ'պատճառեն անգլիական իշխանութեանց: Որչան որ Նադալի ընկիւնները տիրող իշխանութեան յարած կ'երեւին, հոլանտական տարրը Պօլքնտընու կողմը բռնած, երբ Օրանտեան զօրքեր սահմանագլխէն անցնելով Քօլէզպէրկ կ'առնեն, հշտաբնակ ազարակապաններ թշնամոյն կ'միանան: Կէտե՛ք ու Ֆրէնչ զօրապետները կ'ըսեն զէպ ի Օրանտ գետն երկու կողմէ գիշերայն, եւ սուսինն ուղեցոյցն մատնութեամբ կ'յաղթուի թէեւ ի Սդրոմպէրկ եւ 600 զինուոր գերի կ'տայ, սալայն՝ վերջէն կ'յաշտի Մօլքէնսի ճակատամարտին մէջ եւ թշնամին կ'մղէ իր լեռնային տեղոցներն, իսկ երկրորդը, Ֆրէնչ, որ այդ լեռնական պատերազմին յարմար զօրքեր ունի իր հրամանին տակ, այս է՝ հեծեալ հրացանակներ եւ արագաշարժ հրետանի, ծանր հարուստներ տարով կը շփոթէ թշնամին, որ սո՛ւր է երբ նեղը մանէ, տեղէ տեղ շարժիլ եւ ժայռերու ու քաշակոյաներու ետին պատուարման վնտաւել: Նշանակութեան արժանի կէտն այս է՝ որ տայն պատերազմին մէջ՝ թէեւ եւրոպական տէրութիւններ չեղող դիւր

մը պահիրը խոստացած են ի պաշտօնէ, սակայն իրենց հպատակներէն՝ Գրանաւցի, գերմանացի, ռուս, ամերիկացի դրամա | ու անձաք աշա'ից կ'գտնուին Պօլեմներուն: Գերմաններ են պաշտական հետամնին վարդները՝ Ապրէլտ գնդապետին հրահանքին տակ, որ գերի ընկած է, Ժուպեռ, որ Հարաւային Ամերիկացի է, զոր Գրանաւցիք իբրեւ հայրենակից հուշակել | ունայնաւորութեամբ կ'պարծին, Թէեւ Ժուպեռի նախնիք իբրեւ հիւկնօ աշտըսում են Գրանաւցի, եւ ուրիշ շատ օտար սպաներ կ'գործեն պօլեմական քանակներուն մէջ:

(Հարաւային)

ՆՈՒՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հոգատար - Որբախնամ Ընկերութիւնն իր խորին շնորհակալիքը հրապարակաւ կ'յայտնէ անդայս Ռուսիոյ հիւպատոս և հիւպատոսուհի Ալն. Տէր և Տիկին Նէաւէաի, որ նու իրած են Որբանոցին 14 օամ. սակի, 2 ամսէ շաքարեղէն և երկու դամուկ, ինչպէս նաև Ալն. Այրի Տիկին Ս. Սեաիքեանի ի Տրէզաէ որ, ինչպէս ամեն տարի, այս տարի ևս նու իրած է սոյն հաստատութեան 20 արծաթ մէծիտ:

(Կնէ)

ՎՐԻՊԱԿ

Ներկայ թւոյս երես 238 3-րդ տալիս պէտք է կարգաւ Յարոց երեակի եւ շաւաղոյն շրնդհանուր:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՈՐՐԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ի նպատակ Հայ որրիկներու Բաղժալէպ բացառիկ պատկերա-
զարդ պրակի մը պիտի հրատարակէ 40 էջէ բաղկացեալ հաստ
ողորկի, փայլուն և շատ ընտիր թուղթի վրայ 42×50 հզրմ.
մեծութեամբ,

Կհրաւիրուին ազնիւ և գթած անձնաւորութիւններ բաժա-
նորդագրուելու այս բացառիկ պրակին ի նպատակ Հայ որրիկներու
Բաժանորդագրաց անուններն իրենց գնած թիւերու վճար-
ման գումարին հետ պիտի տպագրուին Բաղժալէպի սովորա-
կան թերթին մէջ, Գինն է մէկ մի պրակի 2.50 Փրնք կամ 42
դրչ. փափաքողք կրնան գիմել նաև Մամուրեան գրատունն:

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆՆ

ՍՏԱՑԱԾ Է

Ս. ՊԵՏԱՐԱԳԻ ՕՐԵՐՆ, ՏԵՍԱԿԲ ԵՒ ԺԱՄԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵ-
ՂԵՅԻՈՅ ՄԷՋ. — Հ. Վարդան Հացունի, ՎԵՆԵՏԻԿ 1899
Գին 4 դրուչ:

ՈՐՈՇ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԾՐԱԳՐԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒ-
ԹԻՒՆԸ. — Հայ թեմական հոգևոր դպրոցների համար, Գրեց
Թիլի Թիմեոն Եան-Նազարեանց. Մօսկու 1900 Գին 16 դրչ:

ԲԱՌԱՅՈՒՅԱԿ ԱԽՏԱՆՈՒԱՆՑ ԵՒ ԴԵՂՕՐԷԻՑ ՅԱՏԿՈՒ-
ԹԵԱՆՑ Ֆրանսերենէ ի Հայ, պարաստեց Տօր. Ն. Տաղա-
ւարեան Գին 5 դրուչ:

ԲԱՐԵԿԻՐԹ ԱՂՋԻԿՋ Թարգ. Ֆրանս. Թիմոն Փաբամանեան
Գին 5 դրուչ:

ՄԱՆՁԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ Գրեց Տօր. Յովսէփ Թոնիանեան
Գին 5 դրուչ:

ԹԷ ԻՆՁ ԷՒՄԻՆԵՐԻՆ և որովք են իր դարձանները, ժողո-
վրդին համար դրուած, Թարգ. Գերման. Մ. Պ. Նազիկեան
Գին 5 դրչ:

ՄԱՐԻԱՄ ԿԱՄ ԾԱՂԿԻ ԿՈՂՈՎԸ ՀԵՂ. Քրիստափոր Շմիտ,
Թարգ. Ժ. Օր. Նայեմզար Պ. Խաչատուրեան տպ. 1899 Գին 6 դրչ:

ԳԵՐԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԵՐՈՐԳ Մ. ՔԵՇԻՇԵԱՆ

Ապրիլեմբերական Եռանդուն Գերեմիան Կէց, Թիւ 1

Վաճառատունն հաստատուած օրէն ի վեր սուղ ժամանակի մէջ ունեցած բազմաթիւ յաճախորդները, ապացոյց մի է թէ՛. մենք մեր յայտարարութեան հաւատարիմ՝ գտնուած ենք, հարկ չիկայ դովետներ շտապել. յայտմ, մեր գործերի վկայ են արդէն՝ թէ գներու աժանութեան հետ նաև ունինք մեծ առաւելութիւն մը ուրիշ նմանօրինակ հաստատութիւնս ներքէ ձևի, կտրի և ապրանքի մասին: Երևակայեցէք թէ՛ որչափ դժուարիւ է ամեն մէկ անհատի ճաշակը գոհացնել և ձեռն յարմարութիւն տալ, նա մանաւանդ երբ այդ անձը առաջին անգամ է որ հազուադ շինել կուտայ մեզ: Ուստի ինչպէս մինչև այսօր, նոյնպէս ուլ այսուհետև պիտի աշխատինք ամեն օրանք և գոհողութիւն չի խնայել նոյն իսկ ամենէ բծախնդիրները անգամ՝ գոհացնելու:

Աւելորդ չենք համարիր. նաև իմացնել թէ վաճառատան մէջ կը գտնուի քաղվիրներու, ֆասսններու և այլ տեսակի ասուեղէններու ճոխ հաւաքածոյ մի, և թէ պատրաստ կարուած հազուադներ ալ ունինք:

Աժան, մեկաւոր եւ տոկսան, ղիմեցեք եւ տեսք: 24—14

ՄԵՐ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայ ԺԺ Բաշ

Դ. ԵՒ Լ. ԵՐԵՐԻՏՃԵԱՆ

Պատիւ ունինք ծանուցանել Արգա հաստատութեան և մանաւորաբար մեր Պատ. Գաճախորդներուն թէ վերջերս մեր վաճառատունը խիստ ճոխացուցած ենք զանազան ուտեստներով:

Մեզ դիմողը ամէն ինչ պիտի գտնէ շատ աման գէշ կրով:

Ունինք նաև Ալիմարի և ուրիշներու ընտիր օճառներ, նոյն գործաւորները ծախուած գիններու միայ ԱՌԱՆՅ ամենափոքր լաւկարպուրիւն մ'ընելու:

Դիւրութեան համար մեր Գաճախորդներուն հաշուետարներ կը յանձնենք և մեր սովորութեան համեմատ հաշիւները ամիսը անգամ մը կը փակենք:

ԱՆՋԱՄԵՄԱՏ ԱԺՆՈՒԹԻՒՆ

24—9

ԸՆՏԻՐ

ՍԻԿԱՌԻ ԹՈՒՂԹ

Ներքեւսան Որրանոցի Վարչական Ժողովոյ հետ կըն-
քուած պայմանագրութեան մը համաձայն, յիշեալ հաստա-
տութեան շահարածին մը յատկացնելու պայմանաւ ՏՕՔԹՕՐ
անունով սիկարի թուղթ մը հանած էի ի հրապարակ: Աւրախ
եմ ծանուցանել Պատ. Հասարակութեան թէ մէկ տարուան
մէջ յիշեալ թուղթէն 1400 տուփ սպասելով, ընթացիկ դրամ
1750 դուրուչի շահարածին վճարուած է Որրանոցին: Յետոյ
եմ որ Պատ. ծխողք կարեւորութիւն տալով մեր սոցն ձեռնար-
կութեան, պիտի բարեհաճին զործածել ՏՕՔԹՕՐ սիկարի
թուղթին, (որ գերազանցութեան մասին կրնայ մրցիլ ամեն
տեսակ սիկարի թղթերու հետ), ապագային մէջ աւելի կարե-
ւոր շահարածիները յատկացնելու համար յիշեալ Որրանոցին:

ՏՕՔԹՕՐ սիկարի թուղթին կ'դնուի ըստ ծխովածուանե-
րուն ծառ:

Կեդրոնատանդի Եւ Տէֆ Խաւ.

Իշխ

ՅՈՎՍԷՓ Խ. ԼԱՍԿԷՉԵԱՆ

1 — 12

ՎԱՀԱՆ ԶՄԻՒՆԱԿԵՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Արդոյ Հասարակութեան թէ Բ
Զուհա Պէտէսիլէն թիւ 14 իմ նոր բացած վաճառատան մէջ
կը ծախուին մեծ և փոքր քանակութեամբ ամեն տեսակ ժա-
մացոյցներ. սոսիլէ, արծաթէ, նիքէլ, սև oxide, գարնող ամառ-
ցոյց և քրօնամէթըզ գրպանի ժամացոյցներ:

Զարթուցիչ, պատի և դպրոցի մեծ ժամացոյցներ (pendules :

Զանազան տեսակ գոհարեղէնք, ինչպէս ապարանջան, քոր-
ֆիցա ևն:

Ժամագործներու և սոկերչոց վերաբերեալ ամեն տեսակ
զանազան զործիներ:

Հոն կը յարդարուին ամեն տեսակ ժամացոյցներ լրապէս
երաշխատուեալ:

Ժամացոյցներու վաճառումն և յարդարումն արտակարգ
դեղջեալ գիներով կ'ըլլան:

24—10

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է

ԱՌԱՋԻՆ

ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Յ ր ր. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գ/ւն 3 Ղրուշ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆ ԱԶԳԱՅ

ԿԱՐԵՂՈՆԱՅԻՈՅ. ՅՈՒՆԱՅ ԵՒ ՀՈՄԱՅՆՅԻՈՅ

Չ ր ր. Տպագրութիւն

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1900

Գ/ւն 7 1/2

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

Կը տպուին Գրքեր, Տեղեկագրեր, Հաշուեցուցակներ, Տետ-
րակներ, Նամակագրութիւններ, Տոմար, Հարսնետոմս, Մահադդ,
Այցաքարդ, Փապաւէն և ամեն տեսակ տպագրական գործեր,
Տաճկերէն, Հայերէն, Պարսկերէն, խիստ չափաւոր գիներով:

Տպարանը բաց է ամառն ամեն օր առաւօտ ժամը 7 - 6 1/2
երեկոյին՝ բացի կիրակի օրերէն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

30-ր

Երկուն

1871-1900

ԲԱԺԱՆՈՐԳԱԳՐՈՐԳ-ԵՐԵՎԱՆ

ԵՐԱՅԼ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Ա. Ա. Մամուլոյ բաժանորդ գրուել փափաքողները կրնան ուղղակի խմբագրութեանս գիմնը կամ Հանդիսիս Պատ. Գործակալներուն, որոց միջոցաւ կրնան ստանալ իրենց թերթերը:

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ամասիա	—	ՄԵԾ. ԹՈՐՈՍ	ԷՖ. ՕՀԱՆԵԱՆ
Այնթապ	—	»	ՅԱՐՈՒԹ. » ԾԵՐՆԻԿԵԱՆ
Ատանա	—	»	ՅԱԿՈԲ » Տ. ՊՈՂՈՍԵԱՆ
Գաջիք	—	»	ԿԱՐԱՊԵՏ » ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ
Էրզնկա	—	»	ՏԻԳՐԱՆ » Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Էփրսի	—	»	ՄՈՎՍԵՍ » ՄԱԼԱԲԵԱՆ
Խաթիբոյ	—	»	ՌՈՒԲԵՆ » ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
Կ. Պոլիս	—		
Կիրասան	—	»	ԳԱԼՈՒՍ » ԽՏԵՍԵԱՆ
Հալեպ	—	»	ՅՈՎՀ. » ԹԻԻՐԱՊԵԱՆ
Մարիա	—	»	ԳՐԻԳՈՐ » Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Միգուան	—	»	ԱԻԵՏԻՍ » Կ. ԿԻՒՊԵՆԿԵԱՆ
Պոփրակ	—	»	ՍՏԵՓԱՆ » ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Յուսի	}	Կեդրոնատեղի ուր պէտք է գիմն.	
Պալարի		»	ՊՈՂՈՍ ԷՖ. ՊԱԼԵՆՅ ՌՈՒՍՏՈՒՐ
		MR. B. BALENTZ ROUSTCHOUK	
Ռատուրո	—	»	ՆՇԱՆ ԷՖ. ԺԱՄԱՌՈՒՆԵԱՆ
Սաման	—	»	ԵԴՈՒԱՐԴ » ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Սեբաստիա	—	»	ԱՐՄԵՆԱԿ » ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Ֆիլիպէ	—	»	ԲԻԻԶԱՆԴ » ԶՈՒՆԱՆ

Բ. Խմբագրութեանս միջոցաւ բաժանորդագրուողք պարտաւոր են իրենց տարեկան կամ վեցամսեայ վճարումն ուղղակի խմբագրութեանս ղրկելու:

* Կ. Պոլսոյ Գործակալութիւնն առայժմ ջնջուած լինելով մեր Մեծ Բաժանորդաց Թերթերն ուղղակի պիտի գրկուին իրենց մասցէին. Հետեւապէս բաժանորդ գրուիլ փափաքողք կրնան դիմել ուղղակի Խմբագրութեան որոշակի նշանակելով նաեւ իրենց մասցէն:

Դ. Ինստիտուտը պարտավորված է զննել և զննելի և զննելի դրամայի և անուղղակի լիցենզիայի (20 դրամ շաբաթը մեկ մեծից հաշվով) կամ փոխ դրամ լիցենզիայի և Պոլսոյ հրապարակի վրայ բաշխած:

Ե. Խմբագրութիւնը պետի իրաւունք ունի լիցենզիայի տակաւ ան աւելցնելու որ մի քանի թիւ տասնալէ ետեւ կ'յապաղեն բաժնեկիւր ուղարկել:

Ն. Հրատարակութեան համար դրուած, բայց ունի պատճառ տանալ մնացած յօդուածները դրուած եւ չեն զննուիր: Գրուած յօդուածը լիցենզիայի միայն մէկ երեսին վրայ կ'էջք է դրուած լինի է դիւրութիւն:

Չ. Երկու տարեկան կ'անան տպագրութեան լիցենզիայի ինքնուրուշ և է բաշխարութիւն:

Ի. Ընդունելի չեն անվար նամակ կամ ծրար:

Լ. Խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ այն բաժնեկիւրացիներէն որոնք տեղափոխութեան չեն պատրաստված լիցենզիայի, իսկ այն բաժնեկիւրացիներ որ կ'անտուր լիցենզիայի չեն տանար, ժամանակին կ'պարտաւորին իմացնել խմբագրութեան, տարին լիցենզիայի վերջ և է այսօրինակ աւարկութիւնը ընդունելի չեն:

Ս. Պետի ծանուցութիւն լիցենզիայի մէջ ամեն նոր հրատարակութիւնը որոշմէ երկ երկու օրինակ կ'ընկալեն խմբագրութեան:

Ս. Ա. Մամուլ կ'հրատարակեն նաև ծանուցութիւն շուտ շուտ լիցենզիայի:

Ս. Ա. Մամուլ իրեն աւելցնում տպագրութիւնը կ'ընկալեն զրամակուն մասնաւոր լիցենզիայի:

Ս. Ա. Մամուլ նամակ զրամայի չենք եւնայն կ'էջք է դրուած լիցենզիայի ծրարներ:

Հասցէ:

م. ماموريان از ميم

Մ. Մամուրեան — Իզմիր

Մ. Մամուրեան — Իզմիր

ՀԱՐԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

24	թիւ	դր.	արծ.	60	Բաղարիւ-
12	»	»	»	30	»
1	»	»	»	3	»
24	»	»	»	70	Գաւառաց
12	»	»	»	35	»
1	»	»	»	3	»
24	»	Տրամբ	»	15	Արտասանմա
12	»	»	»	8	»

Hon. Redaction
de la Revue Arménienne HANTESS
au Couvent des R. R. P. P. Mechitarist
à VIENNE
VII Mechitar.

